

Directa

Setembre 2024

#581

5 €

Les manipulacions de la Copa Amèrica

EDITA

La Directa SCCL

Riera d'Escuder, 38, nau 1, planta 1
08028 Barcelona
Tel.: 935 270 982
Mòbil: 661 493 117
directa@directa.cat
www.directa.cat
Dipòsit legal: B 16982-2016

La *Directa* s'imprimeix a Lerigraf SL,
C. de la Premsa, 2, Alcoletge, Lleida.

Aquesta publicació intenta escriure
amb un llenguatge no racista, no sexista
i no androcèntric.

La *Directa* no comparteix necessàriament
les idees expressades als articles d'opinió.

La *Directa* ha rebut enguany una subvenció
de la Generalitat de Catalunya, que
representa menys d'un 5% del pressupost
de la cooperativa.

General:

directa@directa.cat
Redacció Catalunya
redaccio@directa.cat
Redacció País Valencià
paisvalencia@directa.cat

Edició

Eloi Latorre

Correcció

Miriam Tijani

Coordinació web

Gemma Garcia, Jesús Rodríguez,
Ester Fayos, Txell Rigol,
Albert Alexandre i Júlia Mas

Coordinació País Valencià

Ester Fayos

Administració i subscripcions

Jordi Vilaró Donat

Coordinació de fotografia

Victor Serri

Coordinació d'art

Pau Fabregat

Comunicació

Carla Benito

Xarxes socials

Anaïs Borràs

Publicitat i distribució

Míriam Blázquez

Coordinació d'audiovisuals

Marta Pérez

Coordinacions de la revista:

Sota focus

Jesús Rodríguez

Sobiranes

Guillem Martí i Tere Alberó

Fórmules

Gerard Casadevall, Maria Marín
i Vilar i Lluís Pascual

Decreixement

Ester Fayos

Indirecta

Mariana Cantero

Vincles

Ester Fayos

Rebot

Giuseppe Savino, Sara Romero
i Jordi Garcia

La central

Victor Serri

Internacional

Oriol Andrés, Berta Camprubí
i Joan Mas

L'entrevista

Gemma Garcia i Giuseppe Savino

Ideari

Adrián Crespo i Eloi Latorre

Imperdibles

Eloi Latorre

De memòria

Clara Asín, Gemma Martínez
i Eloi Latorre

Pensament

Adrián Crespo

Accents

Jesús Rodríguez

Caplletra

Daniel Peralba i Miriam Tijani

Som cooperativa

Carla Benito

L'espina

Carlos Villafranca

Hi han col·laborat:

Portada:

Victor Serri
Pau Fabregat

Textos:

Jesús Rodríguez
Roger Manau Flotats
Anxo Vidal
Cristina Sans
Maite Cusó
Sira Vilardell
Jordi Campabadal Graus
Jordi Garcia Miravet
Mar Camps i Mora
Gemma Parera
Mar Vallecillos
David Martín
Ester Galindo
Eloi Latorre
Nia Soler
Simona Levi
Joan Maria Morros
Lídia Far Ballester
Aitor Blanc

Fotografies:

Victor Serri
Celia Dosal
Àngel Garcia
Mar Camps i Mora
Lurdes Boix Llonch

Il·lustracions:

Sandra Freijo
Patricia Cornellana
Anna Payán
Ferran Coves
Vane Julian
Esther Aguilà
Rafael Morata Chirivella

Projecte gràfic:

Amaia Moran
Andrea Maresch
Gaizka Pagonabarraga
Gerard Casadevall
Pau Fabregat

Un passat molt present

Svetlana Aleksiévix ha deixat dit que la memòria és un mètode per arribar a l'art. I potser té raó. Explicar el passat permet preservar-lo, però també, en certa manera, transformar-lo.

Quan preparàvem el pas a l'edició mensual de la *Directa*, des del minut zero va estar a l'agenda un espai "de memòria". Era una demanda de moltes lectores, subscriptores i col·laboradores durant els treballs de prospectiva per intuir cap a on havíem de tirar. Definir i marcar el model de la secció ha estat un camí carregat de reptes, oportunitats i, no ho negarem, també dificultats. Un repte (per citar-ne un de molts): sovint s'associa la memòria històrica al llast repressiu i a les lluites vinculades a la transformació social. Sense restar el valor que mereix a aquest marc mental, hem intentat anar més enllà i obrir l'objectiu a la quotidianitat popular, a com es pensava i com es vivia, o als referents mediàtics i culturals d'altres moments del passat. Aquí hem parlat de les falles, de les xarxes socials, de sortir de copes o de premsa satírica. I també, molt, és clar, de cinema i literatura. Una oportunitat: ens plantejem superar els límits que habitualment constrenyen la memòria a les generacions que ja ens han deixat o són als trams finals de la vida: millenials, zillenials o les generacions X o Z també tenen bagatge. Que les referents de la lluita obrera anarcosindicalista de fa cent anys convisquin amb Bob Esponja. Això volem. I una dificultat que ens capfica: la perspectiva de gènere, territori especialment agrest quan s'aborda un passat amb l'esfera pública dominada per la masculinitat.

Clara Asín, Gemma Martínez i Eloi Latorre
Coordinadores de la secció "De Memòria"

La Copa les dades i de visita

TEXT: **JESÚS RODRÍGUEZ**

IL·LUSTRACIÓ: **VÍCTOR SERRI I PAU FABREGAT**

Amèrica falseja es d'audiència ants

La cobertura mediàtica de la regata és seguida realment per 68 milions d'espectadores, molt per sota dels 941 milions publicitats per l'organització. La previsió de 2,5 milions de visitants és fruit d'un mètode de recompte que suma tothom que circuli pel front marítim de Barcelona, incloent-hi el veïnat dels barris litorals

A llarg dels últims dos anys s'ha viscut un autèntic bombardeig de dades i afirmacions relacionades amb la Copa Amèrica de vela, un esdeveniment esportiu que ha de viure el seu zenit entre el 10 d'octubre -dia de la cerimònia d'inauguració prevista al Port Olímpic de Barcelona- i el 23 d'octubre, quan es preveu que finalitzi la competició entre l'equip de Nova Zelanda, que actualment ostenta

el trofeu, i un dels cinc aspirants a conquerir-lo, que naveguen amb les banderes de Suïssa, Itàlia, els Estats Units d'Amèrica, la Gran Bretanya i l'Estat francès. Hem investigat les tres principals premisses que apunten els relats que s'han fet servir per defensar la designació de Barcelona com la ciutat amfitriona de la cursa -l'audiència televisiva, el nombre de visitants previst i l'impacte econòmic-, i revelem que n'hi ha que són directament falses i d'altres que se sustenten en tergiversacions o enganys.

La manipulació de dades té especial gravetat pel fet que el govern espanyol ha fet constar negre sobre blanc aquestes previsions com a part de l'argumentari dels decrets publicats al Butlletí Oficial de l'Estat que declaren la Copa Amèrica de vela com un esdeveniment d'interès públic i la fan beneficiària d'exempcions fiscals i copioses subvencions a fons perdut.

AUDIÈNCIES INVERSEMBLANTS

El primer dels arguments, que ha servit de leitmotiv recurrent i així ha quedat reflectit en bona part de la premsa i als mitjans audiovisuals, és que es tracta del tercer esdeveniment esportiu més seguit per televidents de tot el món, després dels Jocs Olímpics i del Mundial de futbol. Doncs no, no és ni el tercer, ni el quart, ni el cinquè. De fet, la realitat és que no apareix al capdamunt del rànquing de les audiències globals. En l'indiscutible número u d'aquesta classificació, segons dades de l'agència Nielsen Media Research, se situen els Jocs Olímpics, que a causa de la participació de delegacions de gairebé tots els països del món i pel fet de competir-hi atletes líders d'una gran varietat de disciplines, acaparen un impacte mediàtic uniforme als cinc continents i en àmplies capes de la població. Només la retransmissió en directe de la cerimònia d'inauguració dels Jocs de París aquest estiu va sumar 1.500 milions de teleespectadores i més d'11.000 milions d'interaccions a les xarxes socials. En segon lloc, hi trobem el Mundial de futbol, amb audiències desbocades sobretot a Europa, Àfrica i l'Amèrica del Sud, i que en el seu còmput global, l'última edició (Qatar, 2022) supera amb escreix els 1.000 milions de persones davant de les pantalles. A partir d'aquí, ni rastre de la Copa Amèrica de vela entre els deu primers esdeveniments del rànquing.

Agafant dades de qualsevol de les empreses que recullen els indicadors d'audiència d'esdeveniments esportius (Nielsen, Kantar, GFK, Ipsos...) es constata que, després dels Jocs Olímpics i del Mundial de futbol, el futbol americà, el ciclisme, el tennis, l'automobilisme o, fins i tot, la lliga de criquet de l'Índia, ocupen posicions d'interès mediàtic per sobre de les regates de vela. Encara més, depenent de l'any, en els llocs tercer i quart del rànquing mundial s'escolen grans fites del futbol europeu o local, com la final de la Lliga de Campions de la UEFA entre el Reial Madrid i el Liverpool de l'any 2018, amb 380 milions d'espectadores, o el clàssic entre el Barça i el Real Madrid de la lliga espanyola, amb audiències que han arribat a superar els 600 milions d'aficiona-

Dues presentadores a l'escenari principal de la Race Village de la Copa Amèrica retransmeten la regata el 29 d'agost
| VÍCTOR SERRI

des enganxades al televisor. Amb abast planetari, tot seguit en el rànquing, hi trobem la final del Mundial de Rugby, amb 120 milions, la Superbowl de futbol americà, amb 123 milions només a través de la televisió, el Tour de França de ciclisme, els quatre tornejos del Grand Slam de tennis, el mundial de la Fórmula 1 o les competicions internacionals de criquet, amb especial interès quan s'enfronten les seleccions de l'Índia i el Pakistan.

I com és possible que la Copa Amèrica de vela s'atribueixi la tercera posició del rànquing? Doncs perquè es manipulen

En les dades elaborades per l'agència Nielsen Media Research, la regata no apareix entre els deu esdeveniments esportius amb més seguiment mediàtic

les dades. L'organització, tergiversant el llenguatge tècnic amb el qual es determina la mesura de les audiències, sempre fa referència a una "audiència total" de 941 milions de persones, tal com consta a l'informe final de la 36a edició celebrada l'any 2021 a Auckland (Nova Zelanda). En el mateix informe, però amb lletra més petita, es parla d'una "audiència dedicada" de 68,2 milions de persones. I amb lletra encara més petita, es detalla la diferència entre els dos conceptes d'audiència. La xifra homologable internacionalment i que ha de servir per fer les comparatives amb els Jocs Olímpics o el Mundial de futbol és la de l'audiència dedicada, perquè inclou totes aquelles persones que van veure la regata en directe, en diferit o en els resums per televisió, de la web de la Copa Amèrica o dels seus comptes a YouTube i Facebook. I com es fa el salt dels 68,2 als 941 milions que consten a totes les notes de premsa? Doncs hi sumen les audiències dels programes de televisió de qualsevol mitjà d'arreu del planeta amb continguts informatius que giren al voltant de la Copa Amèrica. Per entendre-ho de manera molt gràfica: és com si al nombre de televidents d'un Barça-Madrid,

per calcular l'audiència total, se li sumessin les espectadores de les notícies sobre l'esdeveniment del *Telenotícies* de TV3 i dels espais informatius i esportius de totes les altres televisions. L'oficina de premsa de la Copa Amèrica, contactada per aquest mitjà, ha declinat fer cap aclariment sobre aquest punt.

ENGINYERIA COMPTABLE AMB LES "VISITES"

Una altra dada publicitada amb grandiloqüència -fins i tot a través de documents entregats als grups polítics del Parlament de Catalunya- per part de l'organització de la regata, són els dos milions i mig de visitants que previsiblement haurien d'arribar a la ciutat per gaudir de l'esdeveniment, que se sumarien als setze milions de turistes que cada any passen per la capital catalana, segons dades del Consorci Turisme de Barcelona. L'estimació de visitants l'han donat per bona el grup acadèmic de la Universitat Pompeu Fabra (UPF) que va elaborar l'informe d'impacte econòmic encarregat per la Fundació Barcelona Capital Nàutica -entitat en els estatuts de la qual hi consta l'objectiu explícit d'aconseguir que la Copa Amèrica de vela se ►

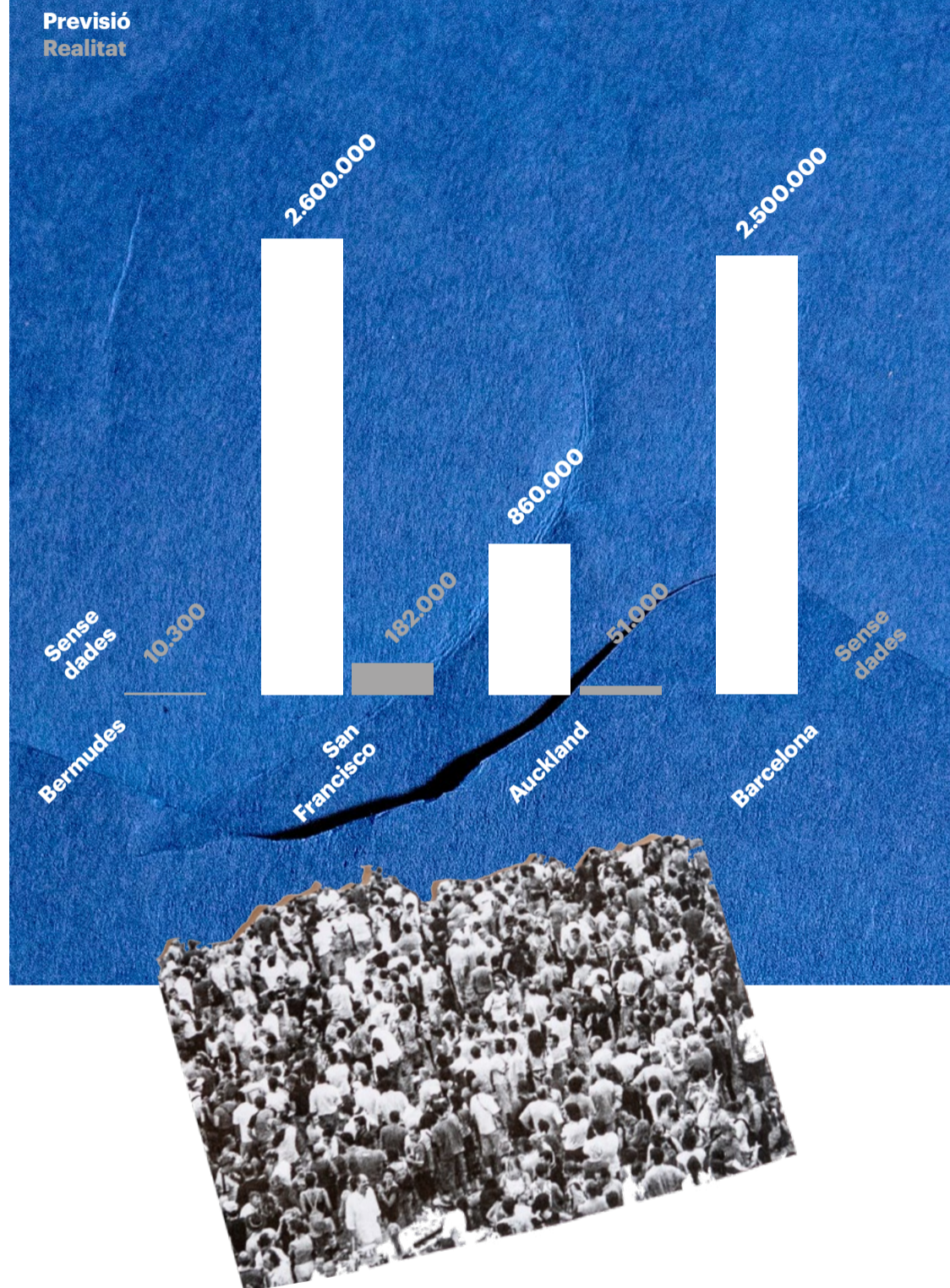
► celebrés a Barcelona. Júlia Bosch i Carles Murillo, adscrites al Centre d'Estudis Sports Lab, i Jaume García, del Departament d'Economia i Empresa de la UPF, projectaven en aquest estudi un impacte directe en positiu de 1.115 milions d'euros, 689 dels quals atribuïts al consum que haurien de generar els dos milions i mig de visitants. Consultat per aquest mitjà, l'equip de professors ha confirmat que la dada sobre visitants no és un resultat propi de la seva investigació, sinó que l'han pres directament dels documents de l'organització de la cita esportiva.

I com s'arriba a la xifra dels dos milions i mig? El director general de la fundació Barcelona Capital Nàutica, Ignasi Armengol, va matisar el 18 d'agost, en unes declaracions a l'Agència EFE, que "el nombre de turistes a la ciutat no serà aquest any, arran de l'esdeveniment, molt més gran que el d'altres temporades". També va reconèixer explícitament que els càlculs de visites feien referència "als desplaçaments diaris tant de visitants estrangers com de locals que es mobilitzaran per les regates". La puntualització d'Armengol, però, entra en contradicció directa amb el document original de previsió de visitants que l'Emirates Team New Zealand (promotor de l'actual edició de la Copa Amèrica) va entregar l'any 2022 als grups parlamentaris, i que ha servit de base per a l'informe de la UPF i per a tota la documentació que les administracions estatal, autonòmica i local han emprat per justificar la despesa pública associada a l'esdeveniment.

En l'escrit, es detalla que entre 850.000 i 1.100.000 persones haurien d'arribar a Barcelona en avió des de l'estranger per veure les regates, amb una despesa econòmica individual de 800 euros per cap. De la mateixa manera ho haurien de fer mig milió de persones més des del conjunt de l'Estat espanyol. En aquest cas, a més, es preveia que durant els mesos de les competicions, aquest contingent s'hi desplaçaria de mitjana dues ocasions cadascuna i amb un consum de 250 euros individuals per visita. En últim lloc, es xifra en 200.000 les visitants de l'àrea metropolitana de Barcelona que anirien al front marítim barceloní -de mitjana, en tres ocasions-, amb una despesa de quaranta euros cadascuna. El còmput total d'aquesta previsió suma els dos milions i mig de visites publicitats, amb el seu impacte econòmic associat.

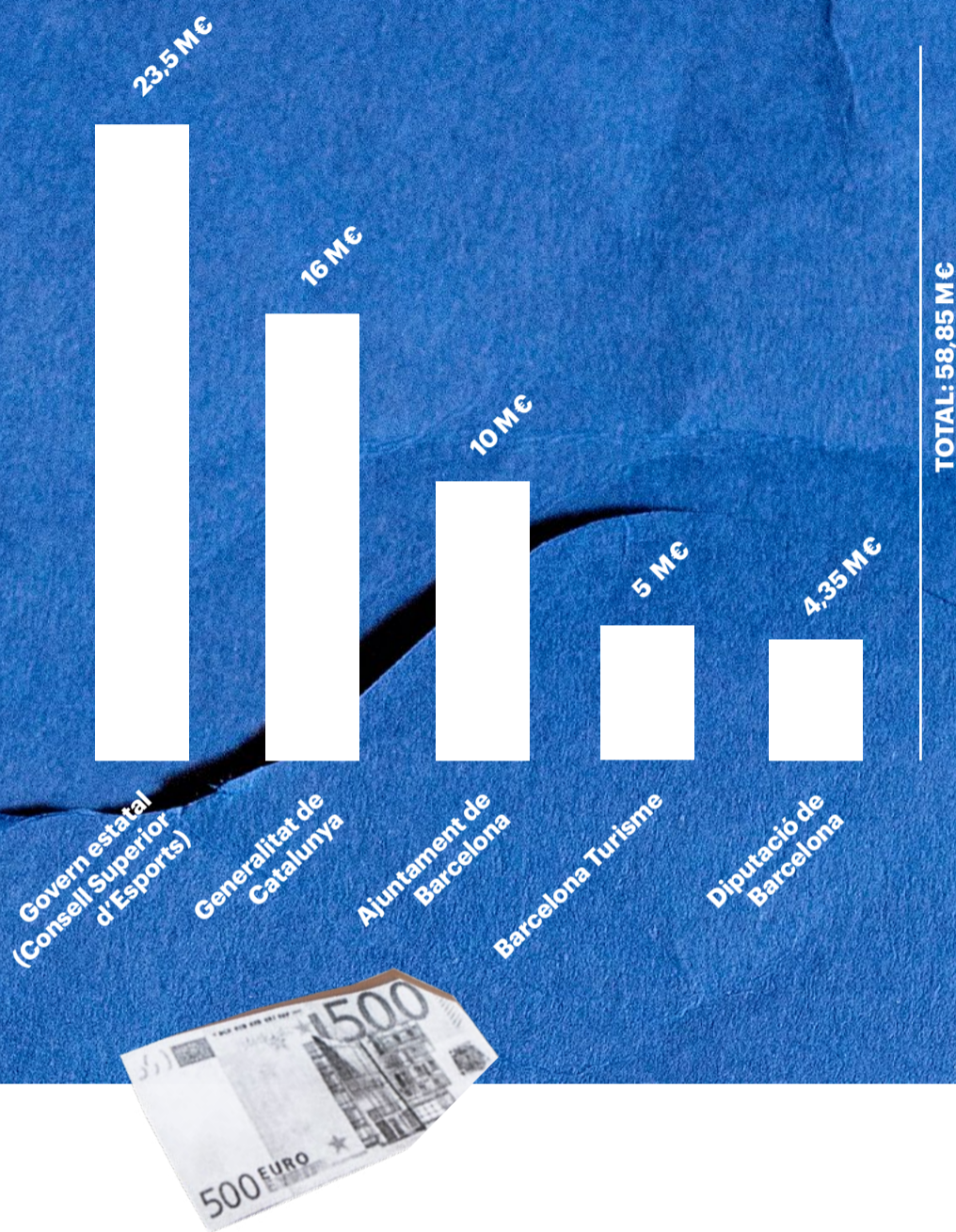
L'organització de la Copa Amèrica detalla en el document com s'han fet els càlculs de previsió de visitants: basant-se en l'estadística històrica i en els informes d'edicions anteriors. Per poder contrastar la metodologia emprada i determinar amb fiabilitat a què es refereix quan parla de "visitants", hem consultat els informes d'impacte econòmic de les tres últimes edicions celebrades a Auckland (Nova Zelanda) l'any 2021, al territori britànic d'ultramar de les Bermudes l'any 2017 i San Francisco (Califòrnia, els EUA) l'any 2013. En el cas de Nova Zelanda, l'organització va al·legar l'esclat de la pandèmia de la covid-19 per justificar una menor presència de visitants respecte als previstos. Així i tot, a l'informe es parla de 860.000 visites al llarg dels tres mesos d'esdeveniment, malgrat que, si llegim amb atenció el document, descobrim que no fa referència a turistes associades específicament a la regata, sinó que es tractaria del nombre de persones que van accedir a la zona portuària d'Auckland en tot el període competitiu, sense poder discriminar si eren vingudes de fora o es tractava de residents a la capital neozelandesa que hi passejaven. A més, en el document es reconeix de manera explícita que una mateixa persona que accedia a la zona portuària de manera regular era comptabilitzada en cadascuna de les ocasions. D'aquesta manera, es disparava l'estadística. Per

Previsions i visitants reals a les últimes edicions

Ignasi Armengol, director general de la fundació Barcelona Capital Nàutica, ha reconegut que el nombre de visitants a la ciutat enguany no serà molt més gran que altres temporades

Diners públics que s'hi destinen a Barcelona

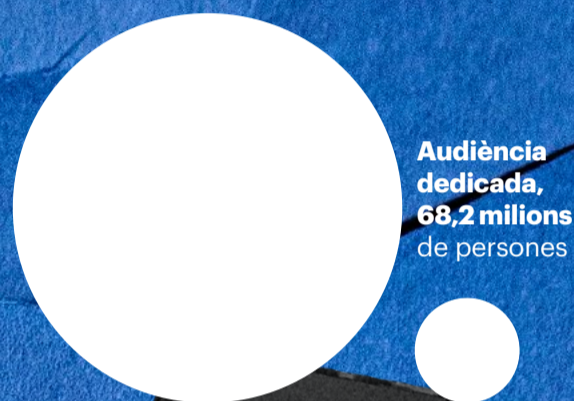

Audiència real

Dades de l'informe final de l'edició de la Copa Amèrica a Auckland el 2021.

*L'audiència total publicitada per l'organització es calcula sumant l'audiència dedicada (seguiment de les transmissions per televisió, web, Facebook i YouTube) i la de tots els programes de televisió del món que van parlar de la Copa Amèrica.

Audiència total, 941 milions de persones*

contra, una xifra més objectiva que també apareix a l'informe i que ens acosta a l'impacte real en turistes associat a la Copa Amèrica són les 51.000 visitants internacionals i locals que es van allotjar en algun establiment turístic durant els tres mesos de les regates.

Si ens situem quatre anys enrere, el 2017 a les illes Bermudes, i segons llegim en l'informe elaborat pel mateix govern de l'arxipèlag i publicat al web del Parlament insular, durant els dos mesos de la competició hi van aterrar 64.000 persones amb vols comercials, 10.300 de les quals van especificar -a preguntes d'una enquesta oficial del govern- que el motiu de la visita era la Copa Amèrica. El document explica que, com a compensació al territori amfitrió, la Copa Amèrica va donar 100.000 dòlars a una societat zoològica i 30.000 al servei de meteorologia de l'arxipèlag.

Pel que fa a la ciutat californiana de San Francisco, seu de l'esdeveniment l'any 2013, la densitat demogràfica de la regió, equiparable a la de la costa mediterrània, hauria de servir per fer una comparativa més ajustada al que es pugui esdevenir a Barcelona. Es van captar més visitants en aquell cas?

Doncs tampoc. La previsió de l'organització va ser de 2,6 milions d'espectadores presencials, però segons un informe del Consell Econòmic de la Badia de San Francisco, amb dades de l'ajuntament, el comtat, l'autoritat portuària i l'organització de la Copa Amèrica, van ser unes 700.000 les persones que van acostar-se a la zona de l'esdeveniment durant els mesos de competició. A peu de pàgina, però, s'alerta que gran part de les visites comptabilitzades eren de gent que podia haver accedit diverses vegades -sis de mitjana- i que, d'aquestes, només un 26% (182.000) eren de fora de San Francisco i haurien pernoctat en hotels o en altres establiments d'allotjament turístic. És a dir: dades reals molt per sota de les previstes i el mateix mètode de recompte d'Auckland; mesuradors d'accés de vianants al front marítim sense mecanisme de discriminació entre qui passejava o hi havia viatjat a propòsit, amb l'agregant d'haver-hi un biaix estadístic, pel fet que el recompte es feia de forma acumulativa. En realitat, no hem de parlar de *visitants* sinó de *visites* al front marítim d'Auckland o San Francisco.

El 28 d'agost, des dels comptes oficials de la Copa Amèrica es va assegurar que la Race Village i les *fanzones* de Barcelona ►

Algunes persones segueixen amb binocles el curs de la competició des del Port Olímpic
| VICTOR SERRI

► ja havien rebut 253.000 visites, fent servir aquesta terminologia i no la paraula *visitants*, que constava en els informes previs. El mètode de recompte d'aquesta audiència presencial són unes càmeres-radar d'aforament que s'ha instal·lat als arcs d'accés a la Race Village del Moll de la Fusta, per on transiten milers de persones que en molts casos simplement passegen o es dirigeixen a prendre un bany a la platja, alienes al fet que estan sent comptabilitzades com a seguidores d'una cursa nàutica. En el cas de les *fanzones* del Bogatell i de la Barceloneta el càlcul es fa segons "densitats per metre quadrat", tal com han confirmat fonts de l'organització. És a dir, que tampoc es determinarà individualment ni el lloc de procedència ni la motivació de les persones que hi transitin.

Durant la celebració de l'esdeveniment, la Fundació Bosch i Gimpera (adscriu a la Universitat de Barcelona) elaborarà un estudi pressupostat en 134.310 euros sobre l'impacte econòmic de l'esdeveniment, on s'hauran de determinar el nombre de visitants, el seu perfil sociodemogràfic, la despesa associada i el seu grau de satisfacció. Per fer-lo, es preveu enquestar 400 establiments comercials de la zona i, segons una de les clàusules, totes les dades de l'informe s'hauran de guardar en "el secret més absolut" i només es podran lliurar al personal de la Fundació Barcelona Capital Nàutica.

DINERS PÚBLICS QUE NO RETORNEN

L'alcalde de Barcelona, Jaume Collboni, assegurava l'any 2015, durant una entrevista al diari digital *Vilaweb*, en el marc de la campanya de les eleccions municipals, que la marina de luxe del Port Vell de Barcelona era una "*horterada* de nous rics, impròpia d'aquesta ciutat" i afegia que "posar iots davant d'un barri com la Barceloneta, que té un índex d'atur del 40%, que ho està passant malament, em sembla no tenir sensibilitat social". Vuit anys després, però, Collboni ha canviat d'opinió i ha deixat atracar alguns dels iots més luxosos del planeta enfront

del veïnat d'aquest barri marítim: s'han reservat 300 places d'amarradors per als diversos equips participants, amb l'afegit de les anunciades restriccions a la mobilitat per facilitar que els capitosts de la competició de vela puguin instal·lar pantalles, grades i carpes amb aire condicionat. I no només això: s'han reservat deu milions d'euros de les arques municipals per a l'organització de la regata, un selecte club de sis multimilionaris que des de fa més d'un any viuen en apartaments de luxe a la capital catalana. A més, des del Consorci Turisme de Barcelona, on participa el consistori, s'ha previst ingressar 5 milions als comptes de l'organització.

Els diners públics a fons perdut que s'entregaran a Grant Dalton -l'empresari neozelandès que ha liderat les negociacions- a través d'ingressos al compte corrent de la Fundació Barcelona Capital Nàutica, inclouen també les aportacions de la Generalitat de Catalunya (16.032.500 euros), la Diputació de Barcelona (4.350.000 euros) i el Consell Superior d'Esports del govern de l'Estat (23.500.000 euros). La suma ascendeix a 58.850.000 euros, acordats a finals de l'any 2023, malgrat que a la Plataforma de Serveis de Contractació Pública hi consten des de l'any 2022 abundants despeses pressupostàries amb destí a la Copa Amèrica licitades en paral·lel per l'Ajuntament de Barcelona, l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú (el Garraf, on es va fer una regata prèvia), l'Agència Catalana de Turisme, l'Agència per a la Competitivitat de l'Empresa, la Diputació de Barcelona, Informació i Comunicació de Barcelona SA (Betevé), Barcelona de Serveis Municipals, Barcelona d'Infraestructures Municipals, Barcelona Activa, l'Institut Municipal d'Informàtica, el Consorci de les Drassanes Reials i Museu Marítim de Barcelona, entre d'altres.

Fonts del departament d'Empresa i Treball de la Generalitat de Catalunya han confirmat a aquest mitjà que, en cas de beneficis, els diners no retornarien a les administracions públiques sinó que revertirien a la mateixa Fundació Barcelona Capital Nàutica, "com a fons de llegat, per pro-

Una parella segueix la cursa en una pantalla al Race Village
| VICTOR SERRI

Fonts del departament d'Empresa i Treball de la Generalitat confirmen que, en cas que la competició generi beneficis, aquests no revertiran en les administracions públiques

more activitats socials". Als estatuts de la fundació, però, s'acota la seva activitat a la promoció de l'esport de la vela i de l'economia blava relacionada amb les regates i la navegació. L'auditoria de tancament de l'esdeveniment és previst que s'entregui a finals del mes de març de 2025. En un primer moment, la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona havien garantit que, si es generaven beneficis, i un cop retornats els diners als finançadors privats, les administracions podrien recuperar la milionària inversió. Quan ens trobem al meridià de l'esdeveniment, però, aquesta promesa també es desmenteix.

L'11 de gener de 2024, es va signar un conveni entre les quatre administracions involucrades, la Fundació Barcelona Capital Nàutica i ACE Legacy Association (entitat controlada per Grant Dalton), on ja s'apuntava la creació d'una segona associació, TNZ Association, i s'assignava a la fundació "la condició de destinatària i administradora de les donacions que es realitzin per a l'execució de les activitats del llegat del programa de suport a l'esdeveniment". En tractar-se d'una cita amb interessos globals, però, és molt complex auditar tots els ingressos econòmics que puguin captar els organitzadors de la Copa Amèrica per mitjà de qualsevol de les seves societats, a Nova Zelanda, o en altres països del món. A tall d'exemple, a la base de dades del Consorci Internacional de Periodistes d'Investigació on cons-

ten les empreses i administradors dels Panama Papers, Bahamas Leaks, Paradise Papers i Pandora Papers -documents vinculats a l'evasió fiscal- hi figura la societat mercantil America's Cup Challenge Association LTD, mitjançant la qual es va organitzar l'edició celebrada l'any 1995 als Estats Units.

Avui, els organitzadors de la cursa ja estan pagant elevades factures als seus proveïdors, per mitjà de la societat ACE Barcelona SL i de les societats mercantils creades en territori fiscal espanyol per cadascun dels sis equips competidors. Només el pavelló efímer de l'Alinghi Red Bull Racing (el veler competidor amb bandera suïssa), situat a tocar del Maremàgnum, ha costat prop de 6 milions d'euros. En tot el perímetre del Port de Barcelona s'alça la resta d'instal·lacions dels equips competidors -fàcilment identificables perquè diverses grues de més de trenta metres d'altura hi sostenen a les seves verticals les banderes gegants de Nova Zelanda, Itàlia, els EUA, l'Estat francès i la Gran Bretanya. A l'epicentre de la geografia portuària, l'antiga seu del cinema IMAX ha estat escollida per ubicar-hi una sala de projeccions amb un simulador de navegació a vela. Al vestíbul, dins d'una vitrina blindada, s'hi exposa la copa de les cent guinees que serà entregada a l'equip vencedor de la regata.

Un altre mecanisme d'aportació pública a la regata privada serà la bonificació del 100% en la cotització a la Seguretat Social de les empreses involucrades en l'organització de ►

La càmera i l'arc d'accés al Moll de la Fusta que serveixen per fer el recompte de l'assistència al Race Village
| VICTOR SERRI

► la Copa Amèrica. En un reial decret de 24 de juliol, signat per la vicepresidenta segona del govern espanyol i ministra de Treball i Economia Social, Yolanda Díaz, s'atorga a les empreses neozelandeses Team New Zealand Limited i AC37 Event Limited, a les seves filials a l'Estat espanyol Team New Zealand Barcelona SL i ACE Barcelona SL, així com a l'associació "sense finalitat de lucre" ACE Legacy Association -totes elles controlades pel magnat Grant Dalton- la consideració de beneficiàries d'aquesta exempció fiscal. A més, s'acorda que la prerrogativa es mantindrà fins al 31 de desembre de 2025.

VALÈNCIA VA DIR NO

Malgrat les bondats promeses, el consistori anterior d'Ada Colau (Barcelona en Comú) i l'actual de Jaume Collboni (PSC), va ser l'últim dels municipis sondejats que finalment va acceptar l'oferta, a remolc d'una negociació iniciada pel conseller d'Empresa i Treball del Govern català Roger Torrent (ERC). Uns mesos abans s'hi havien oposat la ciutat de València, que ja n'havia estat amfitriona de la cita els anys 2007 i 2010, i la capital neozelandesa, Auckland, que es negava a invertir a fons perdut els 126 milions de dòlars que reclamava l'Emirates Team New Zealand, l'equip amfitrió en tant que guanyador de l'última edició.

Papi Robles, regidora i portaveu de Compromís a l'Ajuntament de València -formació que, quan Grant Dalton va picar a la porta, ocupava l'alcaldia amb la figura de Joan Ribó- recorda que "vam rebutjar la petició de celebració de la Copa Amèrica perquè els diners públics no estan per invertir-se amb l'objectiu que una empresa privada es pugui lucrar". A més, recorda que les edicions de 2007 i 2010 "van ser un fiasco total per a la ciutat de València". "L'organització demanava molts diners a l'administració pública i no vam estar disposats a posar eixos diners, perquè enteníem que s'havien de prioritzar els serveis públics i no una competició privada", conclou l'edil.

Malgrat la confidencialitat de les negociacions, alguns mitjans de comunicació del País Valencià van apuntar a la xifra de 200 milions d'euros com a punt de partida de les exigències d'inversió pública per pels organitzadors de la regata d'enguany.

Un estudi elaborat per Ismael Fernández, catedràtic d'Estructura Econòmica de la Universitat de València, i les professores María Luisa Martí i Rosa Puertas, de la Universitat Politècnica de València, va determinar que l'edició 2007 de la regata no va comportar un impacte econòmic important en el comerç local, tal com s'havia publicitat i que, per contra, havia incrementat la inflació i s'havien disparat els preus dels lloguers.

DENÚNCIES CREUADES A AUCKLAND

La recerca d'una ubicació per a la 37a edició de la cursa, a finals de l'any 2021 es feia a la desesperada. El govern de Nova Zelanda i l'Ajuntament d'Auckland havien refredat la relació amb Grant Dalton després d'un controvertit episodi de gestió dels diners públics en mans de l'organització. Tant és així, que es va iniciar una investigació judicial per un presumpte cas d'estafa i dos dels màxims responsables de l'empresa contractada per Dalton, que comandaven l'esdeveniment, van acabar acomiadats i amb denúncies creuades. Tom Mayo i Grant Calder, directors de l'empresa d'esdeveniments Mayo & Calder, van comunicar al govern de Nova Zelanda "inquietuds" de salut, seguretat i gestió dels diners públics entregats a Grant Dalton. Entrevistats pel diari *The New Zealand Herald*, van assegurar que després de la denúncia van patir per la seva integritat física: "He rebut cartes. La meua dona és a casa amb una criatura acabada de néixer, estem atemorits del que passi més endavant", verbalitzava Mayo. I afegia que les amenaces van arribar a l'extrem que van haver de marxar d'Auckland durant una temporada.

Un informe encarregat pel govern de Nova Zelanda va concloure que "no hi ha evidències que els diners de l'esdeveniment s'haguessin utilitzat incorrectament", però Mayo ho va replicar dient que no s'havia fet "un examen substancial de les proves presentades davant del govern". Grant Calder -que va morir fa poc, a l'edat de 41 anys-, l'any 2021, en una entrevista, va mostrar preocupació per com podia impactar el seu cas en persones que tenien la voluntat de denunciar irregularitats en les seves empreses. ●

Aurora Catà, una infiltrada de Repsol i la banca a les regates

Grant Dalton i Aurora Catà mostren al rei espanyol Felip VI el trofeu de la Copa Amèrica
| CASA REIAL

TEXT J. R.

Els impulsors de la Copa Amèrica mai no han amagat que darrere de l'esdeveniment hi ha interessos polítics lligats al model de ciutat, més que no pas esportius. Queda ben palès a un document del lobby Barcelona & Partners, datat el desembre de 2021 i que va servir com a base de negociació amb les administracions per captar la regata. En l'apartat "Per què la 37a Copa Amèrica és bona per a Barcelona?" s'apunta que pot ser "el revulsiu que la ciutat necessita per tancar una etapa, ja massa llarga, de males notícies, falta d'il·lusió i de compromís amb el seu propi futur".

Només cal revisar la llista de patrocinadors oficials de l'esdeveniment per dibuixar l'espectre social i econòmic que embolcalla l'elitista cita marítima. Louis Vuitton, Omega, Emirates, Puig, UniCredit, Coca-Cola, Cupra, Capgemini, Explora, Estrella, Yanmar, Agbar, Acciona, Andersen, Isdin, De Antonio Yachts i Mcconaghy. Crida l'atenció la baixa quantitat d'espònsors directament relacionats amb el món de l'esport. A més, hi ha altres "impulsors" de l'esdeveniment que no apareixen en els dossiers de premsa, però que hi són presents indirectament gràcies als membres dels seus consells d'administració. Seria el cas d'Aurora Catà, totpoderosa empresària que, des de la cúpula de l'Associació

Barcelona Global (que va presidir del 2020 al 2022) i de la societat America's Cup Events Barcelona (de la qual és vicepresidenta) ha controlat des dels seus inicis la cuina de la 37a edició de la Copa Amèrica.

Catà ingressa una retribució econòmica anual que supera la suma dels salaris de Pedro Sánchez, Salvador Illa i Jaume Collboni, però són uns diners que no provenen de la Copa Amèrica, sinó dels seus autèntics avalladors, empreses energètiques, bancàries i consorcis mediàtics. Com a membre del consell d'administració de la petroliera Repsol va percebre 309.000

euros l'any 2023, als quals cal afegir un sou de 194.000 euros com a consellera del Banc Sabadell, i de 55.000 i 45.000, respectivament, per la seva presència als consells d'Atresmedia (Antena 3 i La Sexta) i de la farmacèutica Atrys Health.

Una de les persones amb qui Catà va treballar braç a braç per aconseguir que Barcelona fos la seu actual de la Copa Amèrica és Albert Dalmau Miranda, també provinent de Barcelona Global -en va ser *project manager* entre els anys 2013 i 2016-, i a qui l'actual president de la Generalitat, Salvador Illa, ha premiat amb el càrrec de conseller de la Presidència. Amb 33

anys, ja acumula un bagatge de tres mandats treballant a les ordres de Jaume Collboni en diverses àrees municipals: primer com a cap de gabinet, més endavant com a gerent de l'Àrea d'Economia, Recursos i Promoció Econòmica i, des de juny de l'any passat i fins aquest agost, com a número u de la gerència municipal. De fet, diverses veus coneixedores dels despatsos de la Casa Gran a la plaça de Sant Jaume el situen com a cervell de les principals apostes polítiques i econòmiques del grup municipal socialista.

La plaça de gerent de l'Ajuntament de Barcelona formalment no l'ha heretat del seu pare, però sí que n'ha estat el successor. El gerent Joan Albert Dalmau, ja jubilat, havia estat sempre a l'ombra dels governs de Pasqual Maragall, Joan Clos i Jordi Hereu, vinculat a l'àmbit de la seguretat i la Guàrdia Urbana i sempre present a les intervencions policials més polèmiques dels primers trenta-tres anys de *regnat* del PSC a la ciutat. Entre d'altres, el desallotjament de les acampades del 0,7 els Nadals de 1994 i 2004, la *cacera* de persones migrades acampades a la plaça d'André Malraux el 16 d'agost de 2001, el desallotjament dels Espais Alliberats contra la Guerra el març de 2003 o l'assalt policial a la catedral de Barcelona, on hi havia una tancada de persones migrades el 6 de juny de 2004. ●

Consellera del grup petrolier, del Sabadell i AtresMedia, ha controlat la cuina de la 37a edició de la regata des del lobby Barcelona Global i la societat America's Cup Events

Multimilionaris a tota vela

TEXT: J.R.

Hereu d'una fortuna forjada amb el desinfectant Amuchina

Matteo De Nora
Emirates Team New Zealand

De pare italià i mare suïssa, va néixer a Nova York. És descendent d'Oronzio de Nora, fundador de la multinacional Grup de Nora, amb seu a Milà. Va vendre la seva part accionarial de l'empresa i el seu cosí Federico de Nora ocupa la posició 24 de la llista Forbes de grans fortunes a Itàlia, amb un patrimoni de 2.600 milions d'euros. Tot i no haver transcendit la seva fortuna personal, ha reconegut haver assumit el finançament de l'equip Emirates Team New Zealand en els pitjors moments de la seva trajectòria, fins i tot signant xecs al portador per liquidar els deutes. L'origen de l'imperi familiar prové de la patent del desinfectant Amuchina. En els últims anys, però, en aliança amb el fons d'inversió Blackstone i la multinacional alemanya ThyssenKrupp, s'ha endinsat en la producció d'hidrogen verd i en el sanejament de l'aigua a l'Amèrica del Sud i l'Àsia Oriental.

Serono, una fortuna fecundada amb la infertilitat

Ernesto Bertarelli
Alinghi Red Bull Racing

Nascut a Itàlia i nacionalitzat a Suïssa. Segons Bloomberg, amassa una fortuna de 20.200 milions de dòlars i se situa al número 248 de la llista Forbes de les persones més riques del planeta. L'empresa familiar Serono, de l'àmbit farmacèutic, va virar cap a la biotecnologia, disparant els beneficis amb la comercialització d'hormones per a la fertilitat. Amb la seva germana Dona, copresideixen la fundació Bertarelli, centrada en la conservació marina i la investigació en neurociència. Per mitjà del fons d'inversió B-Flexion, amb seu a Ginebra –on també tenen una mansió a la llera del llac Léman–, rendibilitzen la seva fortuna, amb una pota al negoci immobiliari a la Gran Bretanya a través de Kedge Capital. Va ser nomenat Cavaller de la Legió d'Honor per l'aleshores president francès Jacques Chirac i també és Cavaller de la Gran Creu de l'Ordre del Mèrit de la República Italiana.

Prada, un imperi de grans magatzems i productes de gamma alta

Patrizio Bertelli
Luna Rossa Prada Pirelli

Als seus 78 anys ocupa la posició 562 de la llista Forbes. Afincat a Milà, copresideix amb la seva esposa Miuccia Prada l'imperi de la moda Prada, fundat pel seu avi l'any 1913. Acumulen una fortuna de 7.000 milions d'euros. Van diversificar el seu negoci amb els grans magatzems Prada Epicentres de Nova York, Los Angeles i Tòquio on, a banda de roba de luxe, s'hi poden adquirir productes de tecnologia avançada i audiovisuals. Administren les marques Miu Miu, Church's, Car Shoe i Marchesi 1824. Són propietaris del palau Ca' Corner della Regina al Gran Canal de Venècia i d'un espai d'exposicions de 19.000 metres quadrats a Milà, on celebren actes culturals de la Fundació Prada. L'any 2000, la Universitat de Florència el va obsequiar amb un títol honoris causa en Economia dels Negocis.

L'empresari neozelandès Grant Stanley Dalton és la cara pública de l'actual Copa Amèrica. Però a les societats titulars dels equips competidors (Nova Zelanda, Itàlia, Suïssa, els Estats Units, el Regne Unit, l'Estat francès) hi trobem un conglomerat de grans fortunes, vinculades als sectors farmacèutic, petroler, immobiliari o hotelier

A la llista dels grans emissors de gasos d'efecte hivernacle

James Ratcliffe
Ineos Britannia

L'any 2019 es va destacar pel seu suport al Brexit, més per interessos econòmics que polítics. Des de la posició d'home més ric del Regne Unit va amenaçar el govern britànic amb tancar la planta petroquímica d'Ineos a Middlesbrough si no li permetien incomplir les normes de la Unió Europea contra la contaminació de l'aigua i l'aire, segons va denunciar Greenpeace. Un any més tard va traslladar la seva residència fiscal de Hampshire a Mònaco, estalviant-se 4.000 milions d'euros en impostos. Tota la seva fortuna prové del pas successiu per empreses de combustibles fòssils: British Petroleum, Esso, Inspec i Ineos. Defensa la tècnica del fracking i va crear la seva pròpia marca automobilística per relançar el Land Rover Defender en aliança amb BMW i Magna Steyr. És un dels grans emissors de gasos d'efecte hivernacle, segons l'Agència Escocesa pel Medi Ambient.

Del negoci de la higiene de la llar al negoci de la confessió evangèlica

Doug DeVos
NYYC American Magic

És propietari de l'empresa nord-americana Amway, fundada pel seu pare i dedicada a la venda directa de productes de bellesa, salut i higiene de la llar. En l'últim exercici declarat consten unes vendes superiors als 9.000 milions d'euros. Va copresidir Gospel Communications International, des d'on es va desenvolupar el lloc web evangèlic BibleGateway.com, on s'allotjaven centenars de ministeris d'aquesta confessió religiosa. Entre 2014 i 2017 va presidir la Federació Mundial d'Associacions de Venda Directa. Amb la seva dona Maria Devos va crear una fundació compromesa amb "ajudar els joves, les famílies i la comunitat de les escoles de Michigan". El seu vaixell representa el New York Yacht Club i està patrocinat per Pensacola Florida (sector turístic), TSI Instruments (tecnologia de filtres d'aire) i Quantum Sails (velers i iots de luxe).

Un timó guiat per la indústria nuclear i pel sector hotelier

Stéphan Kandler
Orient Express Racing Team

Representa la societat nàutica de Saint-Tropez (Estat francès). Aquest empresari ha aconseguit que el grup hotelier Accor (per mitjà de la seva marca de luxe Orient Express), Photomaton, Renault, Alpine i L'Oreal s'involucressin en el finançament de l'equip, que va rebre el suport explícit del president francès Emmanuel Macron. L'empresa familiar impulsora de l'equip es diu K-Challenge i és successora de la K-Yachting creada pel seu pare, especialitzada en la importació i lloguer de vaixells de regates. Van assumir el repte d'agafar el relleu a l'anterior mecenes de l'equip francès de la Copa Amèrica, el baró Marcel Bich, propietari d'una de les empreses de bolígrafs, encenedors i maquinetes d'afaitar més conegudes del món: Bic. L'any 2007 va competir a València de la mà de la corporació de la indústria nuclear Areva, però van quedar en vuitena posició.

Sobiranes

LA MEMÒRIA DE L'EXILI, PAS A PAS

TEXT: **ROGER MANAU FLOTATS**

FOTOGRAFIA: **CELIA DOSAL | RUTA ALEXILIO**

Els campaments d'estiu de la Ruta a l'exili porten una trentena de joves a recórrer els principals escenaris de la diàspora republicana i de la resistència antifranquista als territoris pirinencs, i les animen a reflexionar sobre l'herència del passat en el món d'avui

Som a la tardor de 1944. Als poblets i als boscos de la banda nord-catalana dels Pirineus fa temps que hi ha moviment. S'hi amaguen guerrillers, maquis. Són lluitadors antifeixistes que esperen el moment idoni per tornar a creuar unes muntanyes que, només cinc anys abans, els havien vist fugir cap a l'exili, nord enllà. Ara, però, el context ha canviat. Després de perdre la Guerra Civil espanyola, han combatut per alliberar l'Estat francès de l'ocupació nazi. Amb París i les principals ciutats franceses sota control, saben que Hitler i Mussolini no tardaran a caure i tenen l'esperança que aviat arribarà el torn de Franco. Estan organitzats, coneixen bé el territori i confien que els aliats i la població civil els ajudaran a enderrocar el dictador.

Això és el que expliquen Anna Pastor i Ander Villacian, que formen l'equip pedagògic de Ruta a l'exili, a la trentena d'adolescents que participa en l'edició d'enguany d'aquests campanyes itinerants. Som a l'estiu de 2024 i el grup de joves "ruters", com s'autoanomenen, està creuant el coll d'Ares des del petit poble de la Menera (el Vallespir) fins al Ripollès. Vuitanta anys després, trepitgen el lloc on va passar la història, seguint els passos dels maquis per les collades pirinenques. Aquest és un dels objectius de la ruta: que adolescents d'entre 16 i 18 anys d'arreu de l'Estat espanyol coneguin de primera mà els indrets de memòria de l'exili republicà, de la lluita antifeixista i de la repressió franquista. Van començar a Navarra; després van passar per Iparralde, per Occitània i per la Catalunya Nord. Acabaran la ruta a Barcelona, a la presó Model, on coneixeran la història de Salvador Puig Antich.

Enguany, a la comitiva hi ha cinc *ruters* dels Països Catalans -una mallorquina, tres valencians i una catalana. Igual que la resta de candidatures, van haver d'enviar una carta de motivació acompanyada d'una proposta de projecte creatiu vinculat als temes de la ruta. Amina, vinguda des de Vila-real (la Plana Baixa), volia fer un projecte relacionat amb les dones i la guerra civil i ha decidit dibuixar Lucía Sánchez Saornil, militant anarquista i feminista que ha descobert gràcies a la travessa. "M'agrada perquè desafiava els rols de gènere de l'època vestint-se de manera poc femenina", diu. En canvi, el projecte de Cris, que és de Mallorca, està relacionat amb la identitat migrant. "Quan vam visitar el camp d'Argelers i vam sentir el relat dels fills d'exiliats republicans em vaig adonar que jo, com a filla de migrants, compartia amb ells la sensació de créixer sentint que no acabava de ser d'enlloc", explica. Vol escriure un relat de ficció sobre el sentiment de pertinença als llocs. Com ella, bona part del jovent participant acaben de definir la seva idea en el decurs de la ruta, amb l'assessorament d'un tutor que tenen assignat. Després de l'activitat continuaran fent tutories de seguiment i, a la tardor, han d'entregar el projecte en format digital, perquè es podran consultar al web de la iniciativa.

L'any passat se'n van seleccionar uns quants i se'n va fer una publicació conjunta.

En aquesta ocasió, els projectes creatius havien d'estar relacionats amb un objecte quotidià, fos real o imaginari, triat per ells: un abric, una bufanda, una fotografia, una clau o una *melfa* -la peça de vestir tradicional de les dones sahrauis-, protagonitzen les obres artístiques. D'aquesta manera, s'anima a les participants a reflexionar sobre la guerra i l'exili tot fent "arqueologia de les coses petites", el que anomenen "la materialitat de la memòria"; és a dir, que els objectes quotidians adquireixen un simbolisme i un significat que transcendeix el seu ús. A nivell pedagògic, vertebrar l'explicació de fets històrics per mitjà de quelcom concret, que es pot veure i tocar allà mateix, permet evocar unes vides, unes il·lusions i uns projectes polítics que van existir abans de l'exili.

CISQUET, EL MAQUI D'OLOTT

Tornem al coll d'Ares, on l'equip explica la història dels maquis. L'objecte protagonista del dia és un fonendoscopi, juntament amb fotografies i documents que treuen d'una caixa i que els nois i noies es van passant, assegudes en rotllana. Totes aquestes coses evocuen la vida de l'olotí Francesc Serrat i Pujolar, popularment conegut com a *Cisquet*. Nascut el 1921, fill d'una família obrera, forma part d'una generació de joves que van créixer impregnant-se de les idees d'emancipació de la Segona República i que durant la guerra civil es van implicar políticament: militant en sindicats i partits i lluitant a l'exèrcit. Tenia 17 anys quan va haver de marxar a l'exili, la mateixa edat si fa no fa que els *ruters* que avui escolten el relat de la seva vida. Des de l'equip pedagògic volen que reflexionin sobre el fet que, durant la guerra, molta gent jove, com el maqui olotí, tenia motius per lluitar perquè s'havia sentit interpel·lada per aquestes idees emancipadores.

Cisquet va ser internat al Camp d'Argelers i en va poder sortir integrant-se en una Companyia de Treballadors Estrangers (CTE). En aquest punt del relat, es pregunta a les joves si recorden què era una CTE i se'ls aclareix el concepte: "Era una opció per sortir del camp i continuar a França, però sota unes condicions de treball forçat". Paradoxalment, aquest espai repressiu també era sovint un lloc de politització de la població refugiada, com li va passar a en Cisquet, que va començar a implicar-se en la guerrilla i a militar a la Joventut Socialista Unificada de Catalunya (JSUC). Novament, Anna Pastor i Ander Villacian aturen la narració per puntualitzar: "No us heu d'imaginar la guerrilla com un home que empunya un fusell i prou, sinó sobretot com una xarxa d'enllaços, passadors i col·laboradors a la rereguarda". Treuen una altra imatge de la caixa: és un mapa dels Pirineus.

Toca situar la implicació del Cisquet en el marc de l'anomenada operació Reconquesta del 1944, el pla de confrontació armada contra el règim franquista a través de la Vall d'Aran impulsat pel Partit Comunista d'Espanya (PCE) i el Partit ►

Les participants han de dur a terme un projecte creatiu vinculat a la ruta. Moltes l'acaben de perfilar mentre dura la marxa i l'han d'entregar a la tardor

L'equip monitor format per Anna Pastor i Ander Villacian explica a les participants la història del maqui Cisquet

Cadascuna de les parades de la ruta està protagonitzada per una capsa amb objectes vinculats a un personatge la memòria del qual es vol reivindicar

Des de l'organització s'assegura que no es vol oferir un relat de l'exili basat en la derrota sino un que permeti oferir eines polítiques que el jovent pugui fer servir

► Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). Pastor i Villacian recalquen la importància d'aquest fet històric i expliquen que moltes partides de maquis van passar per altres colls de muntanya dels Pirineus catalans per generar confusió i despistar la Guàrdia Civil franquista. Aquests guerrillers, que sabien que estaven en minoria i en pitjors condicions d'armament, s'ariscaven a un més que possible fracàs de la missió. Però tenien esperança. Creien que hi hauria ajuda internacional i que la població civil agafaria les armes. Des de l'exili eren poc conscients del que havia passat a la banda sud dels Pirineus d'ençà del final de la guerra. Quan van travessar la frontera es van trobar una població civil atemorida, que havia viscut el terror de la repressió, i preferia no buscar-se problemes.

Finalment, arriba el moment de treure el fonendoscopi de la caixa. Aquest objecte evoca les il·lusions del jove Cisquet, que volia ser metge. "Estudiant de Medicina" és el que figura a la documentació del judici sumaríssim que li van fer el 1945 després de ser detingut, empresonat a la Model i torturat pels germans Creix, homes forts de la brigada politicosocial de la policia espanyola a Barcelona. A ell i als seus companys de partida, que havien aconseguit entrar en territori català i quedar-s'hi clandestinament, els van acusar d'haver assassinat un líder de la falange de Reus. Cisquet tenia 25 anys quan va ser afusellat al Camp de la Bota de Barcelona. L'equip pedagògic vol que els *ruters* el recordin així: com un jove que es presenta davant del règim que el tortura i l'executarà com el metge que volia ser; que va fer valdre les seves il·lusions i la dignitat de la seva vida.

Aquesta mirada des de "l'esperança política" -com l'anomenen des de la ruta- vertebrava tot el contingut pedagògic dels campaments. Al llarg del trajecte, els joves han anat obrint caixes d'objectes relacionades amb protagonistes d'aquells fets històrics, com el Cisquet d'Olot. A Navarra, caminant pel GR-225, van descobrir la història del Jovino Fernández, un obrer militant de la CNT que va protagonitzar una fuga de la presó d'Ezkaba el 1938. Dels 795 fugats, ell va ser un dels tres que van aconseguir creuar la frontera francesa sense ser detinguts. Els *ruters* van obrir una altra caixa quan van visitar el camp de concentració de Gurs, a Iparralde. Evocava la vida de Casilda Hernández, una militant llibertària d'ascendència gitana vinculada al col·lectiu Mujeres Libres que va lluitar a la guerra i després va enrolar-se a la resistència francesa. L'altra protagonista de la ruta va ser Matilde Landa, que estava representada per un mocador roig, símbol de Socors Roig Internacional. Les joves participants ens expliquen que els va colpir la seva història de lluita antifranquista des de les presons de dones, primer a Las Ventas (Madrid) i després a Can Sales (Palma). L'últim dia de la ruta obriran la caixa d'objectes relacionada amb Salvador Puig Antich quan visitin l'antiga presó de Barcelona.

Quan arribem a la banda sud-catalana del coll ens aturem per dinar, amb la Vall de Camprodon als peus. La furgoneta d'intendència que va seguint la comitiva porta el menjar i també carrega les pertinences de més embalum, com els sacs

de dormir. Les integrants de la ruta ens parlen dels llocs per on han passat aquests dies i del que més els ha agradat. Totes recorden com els va impactar l'espai memorial de la Sima de Legarrea (Navarra). Una noia explica que anaven caminant pel bosc de Gaztelu, xerrant i rient, i quan van arribar-hi els va envair el silenci. En aquell esvoranc de cinquanta metres de fondària hi van llençar, l'agost de 1936, a Josefa Goñi, una dona embarassada, i a sis dels seus set fills. Aquell assassinat el van cometre veïns del poble, però durant vuitanta anys tot va estar envoltat de rumors i de silencis, fins que el govern navarrès va exhumar el lloc, va trobar les restes dels cossos i va dignificar les vides de la família Sagardia-Goñi. Els joves ens diuen que van plorar, van sentir ràbia i impotència, però també empatia per aquella gent a qui no coneixien de res.

RECORDAR EN PRESENT D'INDICATIU

A pesar de la duresa de tot el que envolta la guerra i l'exili, des de l'equip pedagògic no es vol transmetre a les participants un relat centrat en la derrota. Per mitjà de la memòria, busquen oferir unes eines polítiques, històriques i culturals al jovent perquè s'empoderi i puguin utilitzar-les en el seu dia a dia. En aquest sentit, creuen important parlar de tots aquells imaginaris i realitats que es van plantejar durant els anys de la Segona República, independentment de l'èxit que tinguessin. Anna Pastor ho resumeix així: "M'agrada que sàpiguen que la mateixa terra que ara està plagada de fosses comunes, en una època va estar sembrada de llibertat i part de la població debatia sobre temes que avui semblen inqüestionables, com ara la propietat privada de la terra".

Per això, tal com explica Alba Peña, coordinadora general del projecte Ruta a l'Exili, "un element essencial del nostre projecte educatiu és vincular la memòria històrica amb els debats socials i polítics del present". A diferència de la gran majoria d'associacions de memòria històrica de l'Estat, aquesta és una associació juvenil, i això és una particularitat important. "El nostre vincle amb les víctimes de la repressió franquista no és de sang, com passa habitualment, sinó eminentment polític. Recollim una herència que entronca amb les idees d'emancipació republicanes i amb els valors de l'antifeixisme, que ens fem nostres i portem al present", afirma Peña. Per a Ander Villacian, "la memòria històrica no ha de ser només una cosa de fills i nets dels 'vençuts', sinó que ha d'interpel·lar tota la societat".

Per aconseguir-ho, durant els campaments es programen tallers de feminisme, d'antiracisme, es fa memòria de les dissidències sexuals i de gènere, es parla d'antigitanisme o de la crisi climàtica. De fet, la tarda del dia anterior a la nostra visita es va dur a terme una dinàmica sobre els privilegis que va concloure amb un debat on es van tocar molts temes relacionats amb la identitat de classe. Un grup recorda una activitat que es va fer un altre dia en la qual es van comparar imatges de la Guerra Civil espanyola amb fotografies actuals de Síria, Ucraïna o Palestina. Pastor ens comenta, a tall d'exemple, que un dia

Raül Valls, president de l'Amical Antics Guerrillers de Catalunya, rep les participants a la ruta a Oix (l'Alta Garrotxa)

van fer un taller de cartellisme i que hi va haver participants que van fer servir el color verd com a símbol de l'extrema dreta, en al·lusió a Vox. “Per als joves d’ara, l’extrema dreta té un color polític”, diu. Unes noies ens expliquen que la visita al camp de Gurs les va fer pensar en la importància de reivindicar el dret a l’asil polític avui. I és que la Ruta a l’exili parla del present perquè, en paraules del seu equip coordinador, la memòria sempre ha estat una arma política en disputa.

Caminar anima la conversa i algunes participants discuteixen sobre l’accés a beques educatives; d’altres, sobre les llengües de l’Estat. Però també fan bromes, riuen i es confessen alguna xafarderia de la nit anterior, com passa en qualsevol campament d’estiu. I és que no són unes colònies només per a adolescents polititzades ni per a futures expertes en la Guerra Civil espanyola, tot i que les monitores reconeixen que cada any la ruta desperta algunes vocacions d’historiadora entre la concurrència. En general, tothom comparteix interès per aprendre més sobre la guerra i l’exili, però el grup és molt heterogeni. Per anivellar els seus coneixements sobre la matèria, el segon dia de l’activitat es dedica al context històric. Es parla dels projectes polítics i ideològics vigents durant la Segona República –des del liberalisme burgès fins a l’anarquisme– i de la dimensió internacional de la guerra civil: “volem que superin la vella idea de la guerra entre germans”, afirma Pastor-, de la violència deshumanitzadora com a element central del conflicte, del franquisme com a projecte de repressió i persecució ideològica o dels moviments de resistència al règim, com ara la guerrilla.

A banda de la carta de motivació i del projecte creatiu, l’equip té uns barems de selecció que segueixen criteris d’equitat territorial i d’igualtat d’oportunitats. Es fixen, per exemple, en aspectes com les possibilitats d’accés a la cultura dels joves al seu lloc de residència o en el nivell d’estudis dels seus progenitors. No volen que la ruta sigui una bombolla on només accedeixin joves de famílies amb un capital cultural elevat. A més, les trenta participants escollides tenen cobertes totes les despeses de manutenció i activitats, que estan subvencionades per institucions públiques, llevat del transport d’anada i tornada. Per a l’equip de monitores, la gratuïtat de les colònies és un aspecte imprescindible perquè la participació no estigui limitada per les seves condicions materials.

Després de dinar, un autocar ens agafa al coll d’Ares i ens porta fins al petit poble d’Oix (a l’Alta Garrotxa). Envoltats de bosc i de masies, continuem imaginant històries de maquis i emboscats de la mà de Raül Valls, president de l’Amical Antics Guerrillers de Catalunya, entitat que es dedica a recuperar la memòria històrica dels maquis i que ha produït, entre d’altres, el documental *Cisquet i el seu germà* (Ricard Planagumà, 2019), sobre el maqui garrotxí. Mentre dura la trobada, a la plaça de la localitat, l’alcalde va coent les botifarres i el veïnat van muntant taules i sucant pa. Avui és un dia especial per a les caminants, perquè l’acabaran amb un sopar popular, conversant amb la gent d’Oix al voltant d’una taula plena de menjar. La comunitat és essencial per fer perdurar la memòria col·lectiva. I aquest és, segurament, el missatge principal de la Ruta a l’exili. ●

Ciència per vendre fum

TEXT: **ANXO VIDAL** FÍSIC I HISTORIADOR DE LA CIÈNCIA
CRISTINA SANS FÍSICA I DOCTORA EN HISTÒRIA DE LA CIÈNCIA, MEMBRE DE CONCIENCIAS BARCELONA
 INFOGRAFIA: **ANNA PAYÁN**

Imaginem que anem pel carrer i una persona desconeguda ens ofereix una cigarreta mentre diu: "Pren-te això. Fes-me cas, que no fa mal, xe!". Ara imaginem la mateixa situació a la consulta d'un metge: és ell qui ens diu que no està "demostrat científicament" que el fum del tabac siga nociu. Reaccionariem de la mateixa manera? A l'hora de prendre decisions sobre la nostra salut anem, precisament, amb cura: no ens fiem de qualsevol. Ens recolzem en veus científiques, professionals sanitàries o expertes amb autoritat reconeguda, perquè considerem el seu criteri informat, objectiu i sòlid. Aquesta autoritat, encara que raonable, no està exempta de problemes: què ocorre quan les científiques la utilitzen per crear confusió?

Les mercaderes del dubte són persones dedicades a produir incertesa deliberadament per posar en qüestió consensos científics problemàtics per a certs grups poderosos com, per exemple, que el tabac produeix càncer de pulmó. Són part d'una estratègia complexa i subtil en què les científiques juguen un paper fonamental. Aquests grups de poder financen *laboratoris del dubte* que fan investigació orientada als seus interessos. No persegueixen crear informació falsa. Tot és més retorçat: fan recerca amb aparença legítima que sembla resoldre el dubte, quan realment es busca provocar-lo i perpetuar-lo. S'utilitza la ciència contra la ciència, fent recerca per difuminar l'evidència. Llavors, s'apel·la a la falta de "proves concloents" en cap de les direccions, s'utilitzen trampes entre correlació i causalitat, es qüestionen les dades o es donen interpretacions alternatives a uns mateixos resultats. L'objectiu és posar en dubte els fonaments de la discussió perquè, enmig de tant de fum, no resulten clares certes conclusions incòmodes.

La creació de dubte és molt rendible.

Amb aquesta estratègia s'ha aconseguit retardar, o inclús impedir, noves polítiques i regulacions més estrictes per a diverses indústries. El cas del tabac o els combustibles fòssils són casos clàssics molt evidents. Més recentment, a la UE, l'ús de pesticides nicotinoides s'ha permès durant dècades encara que es coneixia que són letals per les abelles; o la prohibició a l'ús de plàstics amb bisfenol A –substància que afecta els cicles hormonals– s'ha mantingut acotada tan sols a la fabricació de biberons fins fa pocs mesos.

Aquestes pràctiques apel·len a plantejar-nos quin és, i quin hauria de ser, el paper de les científiques a la nostra societat. La forma en què ens fem preguntes i la forma en què investiguem no escapa de biaixos socials i ideològics. Si no exigim a la comunitat científica un compromís amb la veritat i la justícia, aleshores ens tornarem a trobar comprant-li fum.

Inspirat en cartells publicitaris reals dels anys cinquanta i seixanta.

PER SABER-NE MÉS:

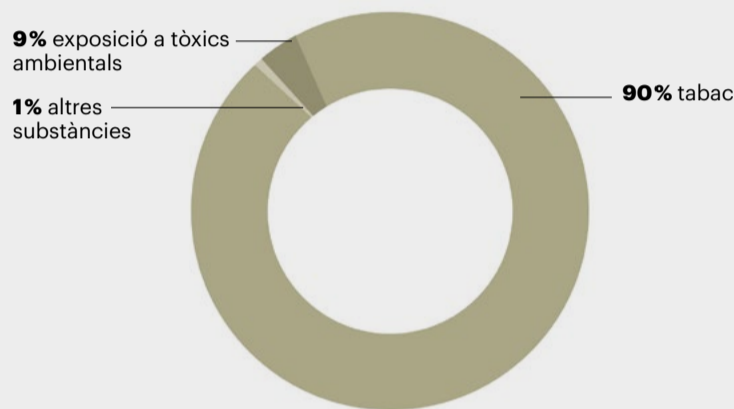
Oreskes, N. & Conway, E.M. | Mercaderes de la duda (Capitán Swing, 2018).

Bertomeu Sánchez, J.R. | Experts i democràcia (sabersenaccio.iec.cat, 2021).

Vasselin, P. & Cuveillier, F. | La fabrique de l'ignorance (documental ARTE France/Zed, 2021).

“El dubte és el nostre producte”

El cas més clàssic de mercadeig del dubte pretenia, literalment, vendre fum: el del tabac. L'any 1953 les grans empreses tabaqueres dels Estats Units d'Amèrica es van reunir per a dissenyar una estratègia conjunta per a establir dubtes sobre l'aleshores recentment demostrada relació entre tabac i càncer. “Es tracta del millor mitjà per competir amb el cos d'evidències que existeix a la ment del públic general. És també el camí per establir una controvèrsia”, detallava la circular interna de la firma B&W, acompanyada amb un manual sobre què dir públicament sobre l'assumpte.

Percentatge de morts per càncer de pulmó

Font: US Centers for Disease Control and Prevention (CDC).

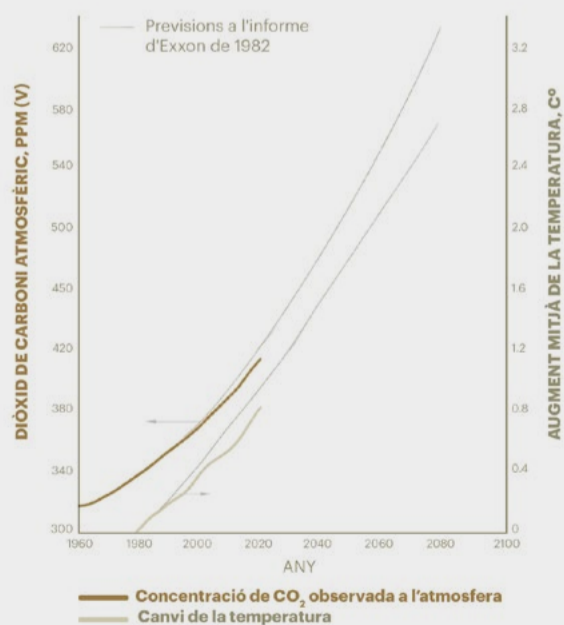
Inversió en recerca sobre càncer de pulmó a EEUU (any 1981)

Font: Merchants of Doubt (Oreskes & Conway, 2010).

“Érem científics excel·lents”

Aquesta fou la resposta de Martin Hoeffert, assessor científic de la petrolera Exxon, l'any 2019, en un congrés on s'exposava l'encert dels treballs sobre escalfament global ocultats deliberadament.

L'any 2015 es revela un informe intern de l'any 1982 que predeia amb admirable exactitud l'augment de temperatura del planeta a conseqüència de l'ús de combustibles fòssils, fent esclatar l'escàndol conegut amb l'etiqueta #ExxonKnewIt. Als EUA s'han presentat diverses demandes contra la companyia per ocultar deliberadament aquesta informació i elaborar estratègies per enganyar al públic. La majoria han estat denegades.

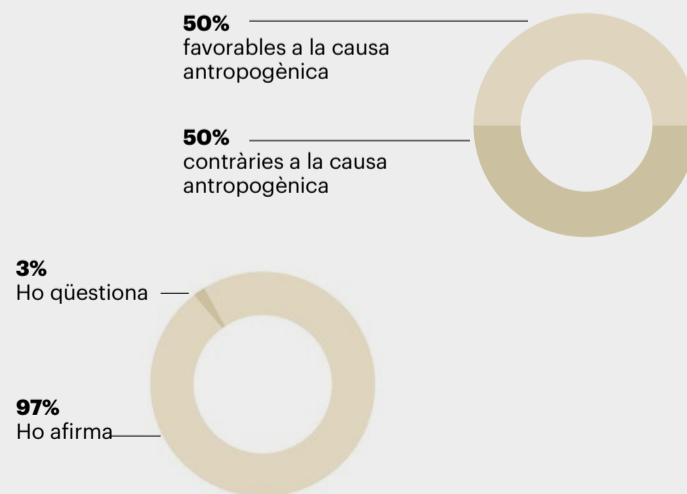

Comparativa d'augment de CO₂ i temperatura predits per Exxon en 1982 respecte als canvis registrats

Font: Science 2023, 379 (6628), eabk0063.

Presència d'expertes sobre canvi climàtic en els principals mitjans dels EUA

Font: Nat Commun 2019, 10, 3502.

Consens dins la comunitat científica sobre l'atribució de l'escalfament global a l'acció humana

Font: Environ. Res. Lett. 2013, 8, 024024.

Llibres de text, estudiem bé si són necessaris

Els claustres dels centres educatius han de prendre les regnes per triar aquells materials de suport a l'alumnat estrictament necessaris, que tinguin una utilitat a llarg termini i fugir d'un model marcat per la pressió dels grans grups editorials

TEXT: **MAITE CUSÓ**

TREBALLADORA DE LA LLIBRERIA PEBRE NEGRE

IL·LUSTRACIÓ: **PATRICIA CORNELLANA**

Setembre és, per a moltes famílies amb fills en edats escolars, un mes amb moltes despeses. Entre les més importants hi trobem el cost dels llibres de text i el material escolar. Si ens fixem en els llibres, específicament, a aquelles escoles i instituts públics que els utilitzen (en format de paper o digital), el cost per alumne pot arribar als 250 euros. Si l'educació és gratuïta, com és que les famílies han de pagar aquesta factura obligatòria? És aquest model el que volem fer créixer? On volem situar el debat per redreçar aquest model?

El preu del llibre de text -insisteixo que parlem del llibre de text- és excessiu? Efectivament, ho és. Un llibre que té un mercat captiu garantit, que té un tiratge gran i al qual li posen el preu que volen, és un negoci rodó. Compareu-los amb la resta de llibres destinats a edats infantils: la diferència de preu és molt gran. I la riquesa i diversitat de propostes que

tenim a l'abast és abismal. Sempre estarem a favor de donar suport a la nostra comunitat educativa amb tots els llibres que calgui, de fer créixer les biblioteques escolars i personals, i d'escollir bé quins llibres de text es volen fer servir. Però cal triar amb consciència el que volem fer créixer, perquè ens hi va molt!

Qui es beneficia del negoci del llibre de text? Es tracta d'una producció que, en l'etapa d'educació obligatòria no té un preu fix de venda igual per tothom, com la resta de llibres a l'Estat espanyol. Els grans grups editorials que es dediquen a aquest sector tenen un volum de negoci molt gran amb la venda i distribució dels seus llibres de text. I per aquesta excepció legal poden marcar amb llibertat el preu que volen, i això vol dir que hi ha una competència desigual entre grans i petits. I que la cadena de venda d'aquests llibres pateix molts greuges i irregularitats. Els marges de descompte són quasi inexistent

fora dels grans grups. I, per tant, el benefici de la venda dels llibres de text fa créixer exclusivament els beneficis dels grans grups editorials i comercials, lluny de beneficiar el comerç de proximitat, i de redistribuir els beneficis que genera.

Aquests mateixos grups comercials s'han apuntat a la crida dels llibres digitals, les tauletes, i les llicències, per descomptat. Però sense entrar en el debat interessantíssim sobre educació digital i analògica (Finlàndia fa marxa enrere amb el model virtual) cal observar que les llicències només es poden usar durant deu o onze mesos, i s'han encarat igual o més que el llibre en paper al qual substitueixen. Abans de la pandèmia, els llibres digitals costaven entre cinc i deu euros la llicència i l'utilitzava un segment d'escoles i instituts reduït. La pandèmia va generar una demanda molt gran, i les editorials no van voler renunciar al seu volum de negoci tradicional, així que van reorientar-se cap als lli-

bres digitals i van apujar-ne el preu fins a igualar-lo al del llibre en paper.

Qui els paga? Les famílies són qui assumeix aquest cost. És cert que són moltes les fórmules que la comunitat educativa ha pensat per atenuar aquesta despesa i contribuir a fer-la més sostenible, amb el reciclatge mitjançant els bancs dels llibres, els mercats de segona mà impulsats per les escoles o les AFA, els xecs escolars sufragats pels governs locals... La creativitat de propostes per fer front a aquest peatge obligatori són bones. Però potser ens cal reconduir el model per trobar una millor opció a llarg termini. Ens cal destinar temps per pensar des de tota la comunitat educativa quin model d'ús i consum responsable del llibre de text volem.

Qui escull els llibres? Com es fa aquesta tria? No totes les escoles o instituts fan servir llibres de text (en paper o amb llicències digitals). Algunes no en fan servir. També trobem fórmules mixtes: varien el for-

mat segons l'assignatura. Però a les franges d'ESO i Batxillerat, majoritàriament sí que s'utilitzen...

Segons la llei d'educació, les escoles no estan obligades a fer-ne servir. Es deixa, doncs, llibertat per escollir. Les escoles i instituts que usen llibres de text ho escullen des dels claustres, o segons les assignatures, ho fan els corresponents departaments de llengua, història o matemàtica, o el professorat de referència. I és aquí on em voldria aturar, en aquest moment clau de decidir i definir el curs escolar. Escollir els materials de suport, els llibres, i llibres de text que acompanyaran l'alumnat. És en aquest moment que es pot reflexionar i accionar un model de decreixement en fons i forma. Quins d'aquests llibres quedaran a

les biblioteques personals com jo guardo alguns llibres de secundària amb tanta estima, i encara en faig ús? Els equips docents n'esteu satisfets, amb els llibres que utilitzeu? Quins llibres trobeu a faltar? Per què hi ha llibres que quasi no es fan servir? Què us cal per donar suport a aquesta tasca educativa tan complexa en aquests temps? A favor del llibre, sempre. I tant! Però volem repensar quins llibres estan entrant a les aules i ens hi acompanyaran i quins recursos hi destinem.

Els darrers canvis de plantilles a educació han fet que molts equips d'escoles o instituts no estiguin configurats definitivament fins a molt avançat el curs. I això no ajuda al fet que el professorat tingui l'oportunitat de reflexionar per escollir quins

llibres de text o materials de suport es volen demanar. I cal destinar un temps a aquesta decisió per poder-la fer amb consciència i coneixement. En aquest sentit, i amb tota la confiança, us dic que escoles i instituts sembla que teniu més poder del que sembla. Tot un engranatge de continguts depèn del que vosaltres escolliu.

Cal repensar aquest model marcat per grans grups editorials privats, que estan elaborant i marcant les línies dels continguts finals dels llibres (segons la darrera llei educativa de torn). I cal fer que la despesa sigui una inversió per aconseguir que els llibres i llibres de text que entren a les escoles i instituts tinguin una perspectiva a llarg terme i, si pot ser, siguin útils per a l'alumnat al llarg de la vida. ●

La càrrega de cures, una malaltia amb nom de dona

TEXT: **SIRA VILARDELL**

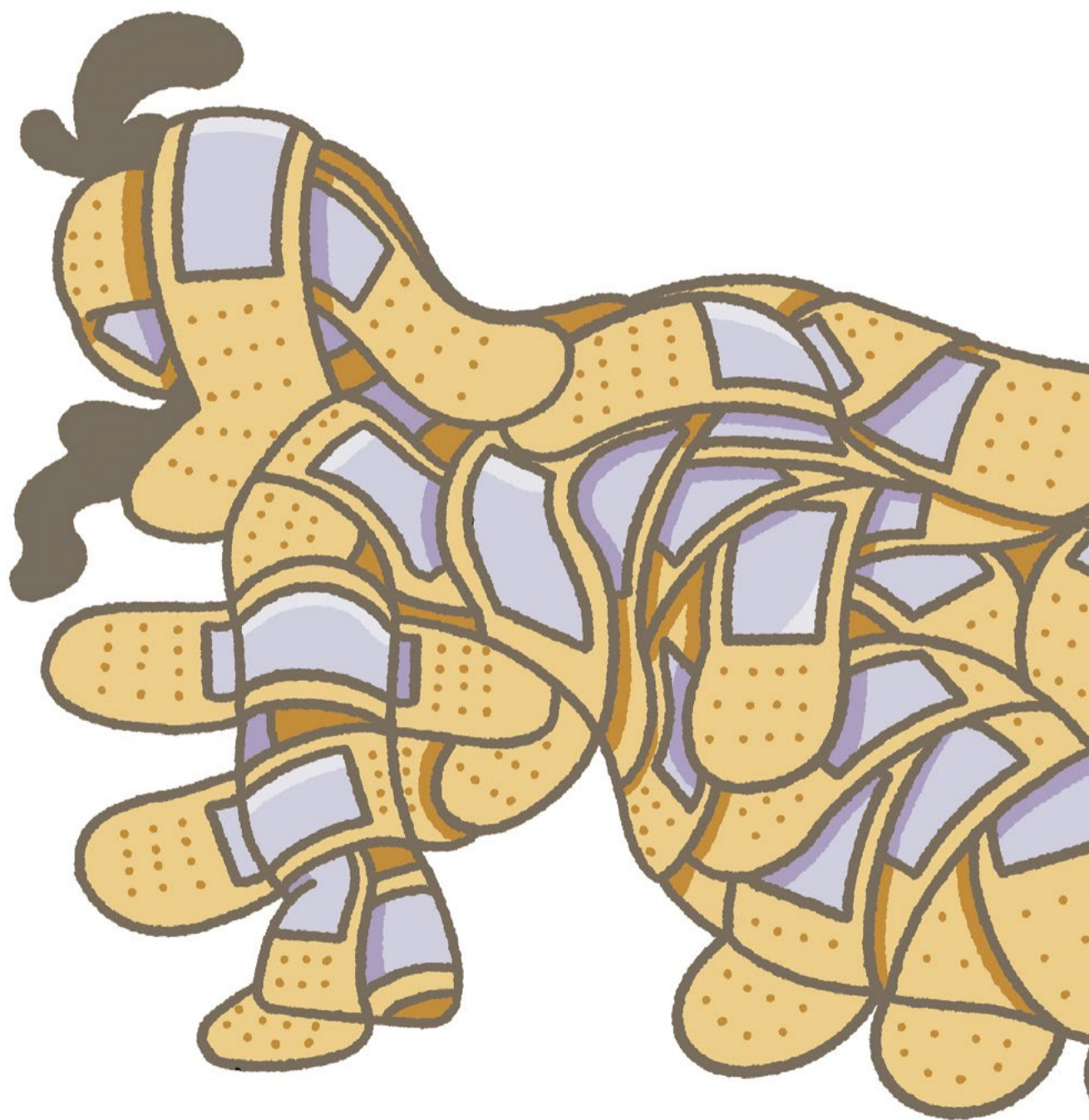
DIRECTORA GENERAL DE LA FUNDACIÓ SURT

IL·LUSTRACIÓ: **SANDRA FREIJO**

Les situacions de crisi van acompanyades d'impactes emocionals importants en la població. Continuem sumant crisis des de l'any 2008 -econòmiques, de salut, de valors...-, i tot plegat deixa un rastre claríssim sobre la salut física i mental de les persones. Principalment, de les dones, les migrades i les joves, afectades per l'augment de la feminització de la pobresa i de les cures. I, per consegüent, per problemes de salut mental.

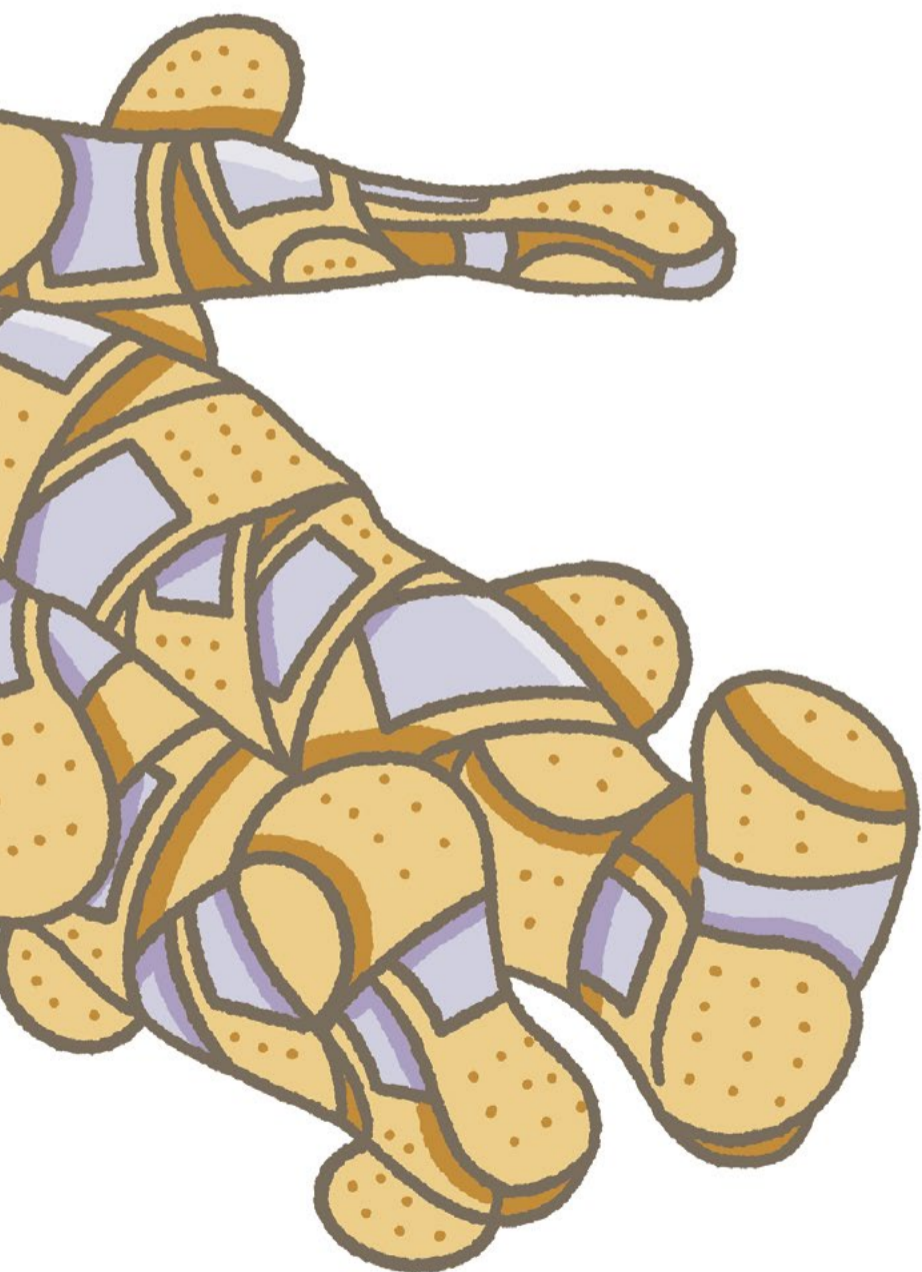
Les desigualtats i discriminacions són una font de manca de salut. L'Organització Mundial de la Salut (OMS), en un informe de l'any 2021, recull que "els determinants de la salut relacionats amb el gènere són les normes, expectatives i funcions socials que augmenten les taxes d'exposició i la vulnerabilitat davant dels riscos". La salut física, doncs, té una clara relació amb el gènere, les discriminacions i les desigualtats, fruit dels rols socials que se'ns atribueixen.

Segons el rol social que els atorga el patriarcat, les dones suporten el pes de la manca de drets, la responsabilitat de fer funcionar la quotidianitat i la cura pel benestar de les criatures, de la gent gran, de la vida. Sense drets bàsics garantits i amb unes condicions laborals desiguals, les dobles i triples jornades i les desigualtats en la salut, el benestar físic i emocional de les dones trontolla. Quan no es té el més bàsic cobert i s'ha de pensar en com cobrir-ho -no ja per a una mateixa sinó per les altres persones de l'entorn- apareixen l'estrès, la depressió i l'ansietat.

Quan s'ha de pensar en com cobrir les necessitats més bàsiques, no ja per a una mateixa sinó per les altres persones de l'entorn, apareixen l'estrès, la depressió i l'ansietat

Els rols que el patriarcat ha associat a les dones fan trontollar el seu benestar físic i emocional, una realitat que només es pot combatre amb polítiques de salut veritablement travessades per la perspectiva de gènere i la justícia social

Les desigualtats entren al cos i el desborden. Les violències, el masclisme, el racisme, l'LGBTIQA-fòbia i les diferents discriminacions que afecten les trajectòries vitals, en tots els àmbits de la vida, impacten la salut, física i mental. La classe social a la qual es pertany també pot suposar-ne un risc. Quan no es garanteixen drets com el treball, el salari digne, l'habitatge, la lliure circulació o la igualtat davant la llei, bàsics i fonamentals, es genera un greu impacte sobre la salut.

Parlar de benestar psicosocial és parlar de salut integral, física i mental. Per això calen polítiques preventives, mesures de suport i facilitació social. No obstant això, en l'actualitat, el sistema sanitari es dedica a donar resposta al tractament de les malalties més que no pas a prevenir-les. Actualment, les primeres són poques, febles o inexistents. I en el segon cas, parlem de precarietat en augment i dificultats socials cada cop més extremes. Ens cal avançar cap a societats més justes i, per tant, més sanes. Hem d'exigir als governs fer-ho possible. Hi ha qui pensa que això és intervenció, però sense mesures integrals en tots els àmbits -no només el sanitari- la nostra salut com a societat cada cop serà més precària. En el cas de les dones, el pes de les cures i el fet de ser les principals responsables en els nuclis familiars comporta una motxilla més carregada i un equilibri més precari.

Cal aplicar la perspectiva de gènere en les polítiques públiques, també les de salut; i fer-ho des d'una mirada

interseccional, que tingui en compte les diferents situacions que es viuen i s'afronten. També cal combatre la precarietat i la pobresa com a part del problema, així com posar en marxa mecanismes per a la corresponsabilitat en les tasques reproductives, reconèixer les càrregues excessives de les dones, donar valor al treball de cures i respectar la diversitat.

Detectar el risc seria anar molt més enllà: suposaria revisar les condicions de vida de les dones per posar eines socials, econòmiques i sanitàries que permetin reduir les càrregues i les conseqüències sobre la salut física i mental. Les condicions de desigualtat que pateixen les dones comporten una triple càrrega reconeguda sobre la qual s'actua ben poc. La bretxa salarial no millora notablement, la segregació vertical i horitzontal en els llocs de treball es manté gairebé inamovible de forma majoritària -tot i les millores-, les responsabilitats familiars que comporten les cures -de forma gairebé exclusiva en mans de les dones tot i els avenços- no troben respostes de polítiques que permetin la conciliació i la corresponsabilitat. Estem parlant de situacions molt quotidianes, que aparentment no tenen a veure amb la salut, però l'impacte de les quals és enorme sobre les dones.

Fer polítiques de salut amb perspectiva de gènere és recollir aquesta mirada, aquesta transversalitat, la diversitat social existent i actuar per tal de convertir-nos en una societat saludable i justa. Salut i justícia social són conceptes parells, perquè la suma comporta benestar i qualitat de vida. ●

“Escric contra les injustícies amb les persones negres al Brasil”

Jeferson Tenório, (Rio de Janeiro, 1977) aborda temes com les relacions humanes, l'educació i el racisme en tota la seva obra literària. El seu darrer llibre, 'L'altra cara de la pell' (2024), ha estat censurat i vetat als centres escolars de tres estats brasilers. Amb motiu del Festival de Literatura Llatinoamericana KM Amèrica, l'escriptor va ser a Barcelona per parlar-ne

TEXT: **JORDI CAMPABADAL GRAUS**

FOTOGRAFIA: **VICTOR SERRI**

Escriptor, investigador, columnista i editor a l'editorial Diadorim, Jeferson Tenório (Rio de Janeiro, 1977) va visitar Barcelona el mes de juny, en el marc del Festival de Literatura Llatinoamericana KM Amèrica, organitzat per Casa Amèrica i la xarxa de biblioteques públiques de la ciutat. *L'altra cara de la pell* (L'Agulla Daurada, 2024) és la primera novel·la de l'autor brasiler que es publica en català, amb traducció de Josep Domènech Ponsatí, i en la qual un fill se n'adona com el racisme ha marcat tots els aspectes de la vida del seu pare mort fa poc. Escrita en un any i mig, la tercera obra de Tenório aborda els temes centrals que travessen la seva creació: les relacions humanes, l'educació i el racisme. "Escriu contra les injustícies amb les persones negres al Brasil, però també perquè m'interessen les relacions humanes i familiars, d'on trec la inspiració de les meves històries", comença dient Tenório, per a qui la literatura és "una gran trobada entre desconeguts".

El llibre ha estat censurat als estats brasilers de Mato Grosso do Sul, Goiás i Paraná, on ha estat retirat dels centres educatius sota el pretext que es tracta d'una "obra vil" que utilitza un vocabulari "vulgar i inadmissible", i que busca "sexualitzar els infants". Tenório ho considera una estratègia per desviar l'atenció de l'argument

El 65% de les víctimes de violència policial de l'últim any al país eren negres. Malgrat que la pertinença a un grup ètnic té un alt component d'autopercepció, "la policia mai té dubtes", afirma l'escriptor

del llibre, que tracta sobre el racisme i la violència policial. Amb tot, aquest no és un cas únic al Brasil. Fa poc, l'estat de Minas Gerais també va retirar de les escoles el llibre il·lustrat *O menino marrom* (Melhoramentos, 1986) del cèlebre autor Ziraldo, que abordava igualment la temàtica del racisme per mitjà de l'amistat entre dos nens amb colors de pell diferents. "Es tracta d'una deriva molt perillosa. Es comença censurant i cremant els llibres i s'acaba cremant les persones. Així és com actua el feixisme", afirma Tenório, qui alhora remarca com aquesta situació enllaça amb la disputa sobre quina educació hi ha al Brasil.

L'autor ens explica que en la seva infància i adolescència no va ser un nen lector, però que, en canvi, escrivia assíduament els seus pensaments i vivències, malgrat que ho fes allunyat de qualsevol interès literari. No va ser fins als 24 anys, quan va llegir el recull de relats *Feliz Ano Novo* (*Feliç any nou*, Alfaguara, 1977) del també escriptor brasiler Rubem Fonseca, que va començar a escriure amb aquesta perspectiva. Les seves influències literàries són, però, diverses. Va arribar a la narrativa occidental per mitjà de la universitat, on va llegir *Hamlet* i el *Quixot*, dos llibres que referencia com a importants en la seva formació. Després vingué la literatura nord-americana negra, amb autors com Toni Morrison o James Baldwin. I finalment, els autors negres brasilers: Machado de Assis (1839-1908) i Lima Barreto (1881-1922). En el cas del primer, Tenório ens explica com durant molt temps va ser considerat una persona blanca. Les fotografies en blanc i negre generaven confusió, i durant anys es va induir al "blanquejament" de la seva persona i la seva obra. "No es podia acceptar que algú negre hagués escrit llibres tan bons", afirma.

El Brasil fou l'últim país d'Amèrica en abolir formalment l'esclavitud (el 1888), i el que avui compta amb un percentatge més alt de població afrodescendent, més de la meitat. Amb tot, Tenório qüestiona la regla per establir aquests percentatges, perquè en molts casos es tracta d'una autopercepció, tot i que també afirma que "la policia mai té dubtes sobre qui és negre i qui no". D'acord amb l'estudi "Pele Alvo: a bala não erra o negro" ("Objectiu pell: la bala no falla amb el negre"), presentat a finals de 2023 per la Xarxa d'Observatoris de Seguretat del Centre

d'Estudis de Seguretat i Ciutadania, en el darrer any, el 65% de les víctimes de violència policial al Brasil van ser negres, xifra que ascendeix fins al 87,4% si ens cenyim als casos en què la mateixa policia reporta el color de pell de la víctima.

Les dades es basen en l'anàlisi de vuit dels 21 estats brasilers en què és present aquest observatori. Segons la mostra, la policia va matar 4.219 persones, de les quals 2.700 van ser considerades negres per les autoritats. "Al meu país una persona negra que camina pel carrer és sempre un cos en risc, un simple trajecte fins al supermercat pot suposar un perill per a la teva vida", lamenta l'escriptor. Malgrat tot, Tenório considera que els assassinats com el de Marielle Franco (regidora de Rio de Janeiro assassinada a trets l'any 2016 amb la presumpta implicació de les clavegueres policials) o George Floyd als Estats Units són dos fets que han marcat la societat brasilera i han dut el debat sobre "aquesta violència sense cap justificació" a una posició molt més central. "Avui, malgrat que el Brasil compta amb un president que no estimula la violència contra les persones negres, aquesta continua, així com el discurs de l'extrema dreta dels darrers anys", assenyala l'autor.

La tercera edició del Festival de Literatura Llatinoamericana KM Amèrica, que va reunir diferents veus d'Amèrica amb la literatura catalana, mitjançant converses, lectures, rutes literàries i un espectacle basat en la novel·la *Isla partida* de Daniela Tarazona, guanyadora del concurs Narratives a escena 2024. Es tracta de la primera vegada que l'autor participa en el festival i que visita la ciutat catalana, sobre la qual es mostra captivat per la diversitat de cultures, fet que remarca com a contradicció amb les violències que enfronten aquí les persones migrades i socialment racialitzades. La seva presència a KM Amèrica, així com la publicació en català del seu tercer llibre a càrrec de l'editorial L'Agulla Daurada, suposa tota una oportunitat per acostar-se a lectures menys difoses al nostre entorn que la d'altres països de la regió. "Malgrat que al Brasil ens costa identificar-nos amb el concepte de literatura llatinoamericana, al festival he pogut comprovar com ens uneixen una sèrie de temàtiques i preocupacions determinades per un context polític, econòmic i social molt similar", conclou l'autor. ●

D'any de figues, no te'n rigues

TEXT: **JORDI GARCIA MIRAVET**

FOTOGRAFIA: **VICTOR SERRI**

Podem dir que els *fruits* de la figuera marquen l'inici i el final de l'estiu. "Per Sant Joan, bacoques; verdes o madures, però segures", afirma la dita popular, perquè per aquestes dates es poden collir aquestes primeres figues, que generalment són més grosses i són les primeres que fan les figueres bíferes. És a dir, aquelles que fan fruit dues vegades a l'any. Per altra banda, cap a finals de setembre trobarem les figues, ja madures i a punt per a menjar. Tanmateix, cal dir que, des de la mirada de la botànica, la figa és un siconi, és a dir, una inflorescència que protegeix un conjunt de petits fruits que estan a l'interior.

Les figues han estat un producte molt valorat arreu de la Mediterrània, sobretot pels seus efectes curatius, perquè ajuden a regular la digestió, combaten l'esgotament, estimulen la capacitat de concentració, milloren l'estat d'ànim i eliminen el nerviosisme. A la Grècia antiga ja es recomanaven per combatre la desnutrició i als atletes perquè la incorporaren a la seua dieta. A més, la llet de les figues, quan encara són verdes, s'usa per a eliminar berrugues.

Pel que fa a l'ús culinari, les podem trobar en salses, mermelades, gelats, com a acompanyament de carns, en amanides –fent contrast amb sabors salats, com el formatge– i, sobretot, en dolços. Es poden menjar fresques o seques. En aquest segon format se solen hidratar primer per a després cuinar-les. L'assecatge és una bona manera de conservar-les, a banda de les mermelades.

GENER | FEBRER | MARÇ | ABRIL | MAIG | **JUNY** | **JULIOL** | **AGOST** | **SETEMBRE** | **OCTUBRE** | **NOVEMBRE** | DESEMBRE

COCA DE SOBRASSADA, FORMATGE I FIGUES

INGREDIENTS

- 200g de sobrassada (pot ser vegana)
- 200g de formatge de tovalló
- 4 figues
- Sal
- Oli d'oliva
- Mel

PER A LA MASSA

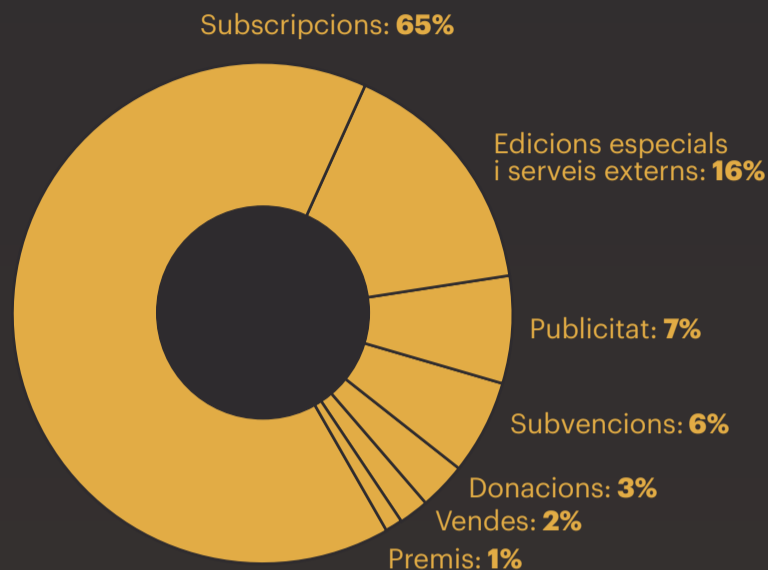
- 250g de farina
- 125 ml d'aigua
- 45 ml d'oli d'oliva
- Rent fresc
- Sal

ELABORACIÓ

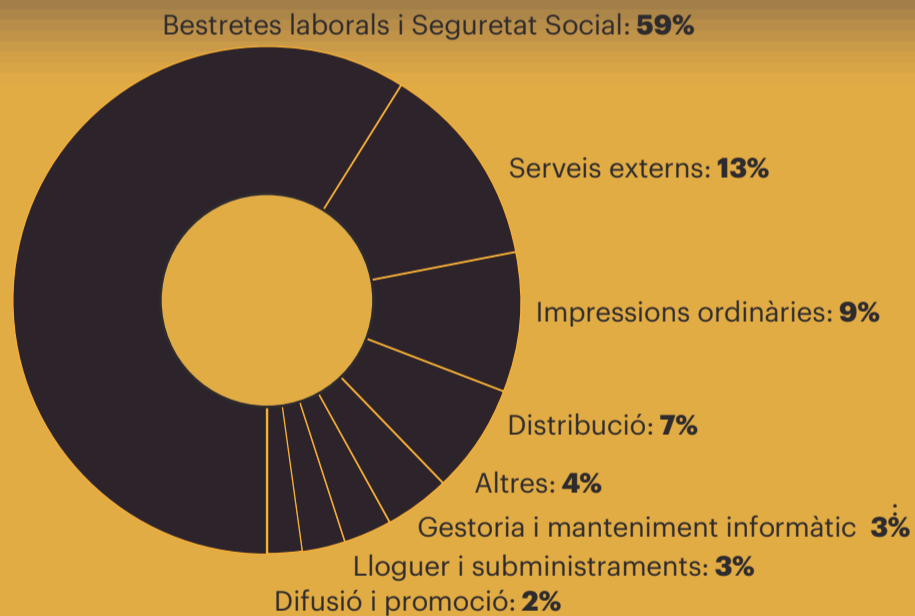
1. Per a fer la massa, barregeu l'aigua, el rent, l'oli, la sal i la farina, i pasteu-ho bé. Tapeu-la i deixeu-la fermentar durant una hora.
2. Feu vuit coques individuals i enforneu-les durant deu minuts a 180°C. Cal escalfar prèviament el forn.
3. Traieu les coques del forn i disposeu-hi a sobre la sobrassada, el formatge i les figues. Torneu-les a introduir al forn durant quinze minuts més a la mateixa temperatura.
4. Traieu les coques i afegiu-hi a sobre un poc de mel al gust.

Els comptes de la Directa SCCL del 2023

Ingressos:
424.539 €

Despeses:
419.993 €

Sumem any més, i ja van divuit com a projecte i vuit com a cooperativa.

Vuit anys presentant-vos les xifres econòmiques que sostenen el periodisme basat en un model cooperatiu i d'autogestió. Un model que aconseguim reproduir fora de les lògiques i els poders mercantilistes que voldrien que no poguéssim escriure i publicar lliurement.

No tenim el pressupost més alt, però creixem gràcies a vosaltres, subscriptores, i això ens serveix per oferir una revista mensual ja consolidada amb més qualitat que mai i una despesa ajustada. Ho fem sense augmentar el topall de publicitat i subvencions. Continuem fent periodisme a pic i pala, orgulloses i sense vergonyes, sent transparents.

FOTOGRAFIA: **ÀNGEL GARCIA / MUSEU TERRA**

Barcelona, gener de 2024. "Ecos urbans: La solitud del progrés". Un pla tancat de les finestres il·luminades de nit en un edifici d'oficines genera un efecte de rusc. Les transformacions incloues pel progrés i la globalització en l'organització del treball tenen també el seu impacte en la configuració de les nostres ciutats i de la societat en conjunt. Segons l'Institut Nacional d'Estadística estatal, el 60% de les treballadores torna, després de fer vacances, a la presencialitat laboral al mes de setembre.

Semmama, Tunísia

Dones rentant pells de xai per fer-ne vestits, coixins i catifes al Centre Cultural de Djebel Semmama | **MAR CAMPS I MORA**

PASTURAR LA CULTURA ALS MARGES DE TUNÍSIA

A les muntanyes de Semmama, a l'oest del país magrebí, un grup d'artistes i activistes reivindica la tradició ramadera de la regió mitjançant un festival i l'intercanvi amb creadores foranes, amb un missatge contra la violència institucional i gihadista

TEXT: **MAR CAMPS I MORA**
SBEITLA, TUNÍSIA

No surt a les guies i les ambaixades recomanen no acostar-s'hi. Els mapes turístics redueixen el masís de Semmama, a l'oest de Tunísia i fronterer amb Algèria, a una franja de ratlles blanques i vermelles. Una terra i una gent amb pocs recursos i oblidades per l'Estat, un lloc de contraban i on s'amaguen grups gihadistes. La població d'aquesta zona s'ha dedicat sempre a la ramaderia i al pasturatge. A la muntanya, però, no hi poden anar des de fa més d'una dècada: el govern la va tancar per amenaça de la brigada Okba Ibn Nafaa, vinculada a Al-Qaeda, i més endavant, a Estat Islàmic. “És una manera de sacrificar la regió. Així tan sols s'enfonsa encara més una zona ja marginalitzada. Provoques l'èxode de la gent i això és una victòria per al terrorisme. Els guardians de la muntanya no són els militars, són els pastors”, comenta Adnen Helali (Sbeitla, 1975), poeta, actor, activista i fundador del Centre Cultural de Djebel Semmama.

Fa anys que Helali, antic pastor, pica pedra per reivindicar la seva petita pàtria natal, el seu “lo mig del món” particular, parafrasejant Roser Vernet, activista i escriptora del Priorat.

Adnen Helali, poeta, actor i antic ramader, va crear la Festa dels Pastors l'any 2011. D'aquesta cita, cinc anys més tard, va sorgir el Centre Cultural de Djebel Semmama

Defensa la universalitat des de la ultralocalitat, des del convenciment que només es pot transformar, modelar, el món des de les realitats més menudes, genuïnes, palpables. El 2011 va crear la Festa dels Pastors de Tunísia i, del festival, el 2016, en va néixer el Centre Cultural de Djebel Semmama com un punt de trobada i difusió de la cultura local. Hi han passat artistes, periodistes, intel·lectuals i gent de lletres d'una cinquantena de nacionalitats. Adnen Helali ho ha aconseguit: Semmama no surt als mapes, però s'ha convertit en tot un epicentre cultural.

UN PONT GIRONÍ

Artistes de les comarques gironines, com l'escultor Edgar Masegú, el cantautor Josep Tero, el poeta Edu Sivori o la cantautora Esther Farga, entre d'altres, hi han fet estada. Tot, per la coneixença entre l'activista i poetessa de Crespià Consol Vidal -coneguda com “la poeta del desert”- i Helali: “Cada any la Consol convida artistes gironins i fa possible la presència de la cultura catalana en aquest indret. És considerada una padrina catalana”, ha escrit Lurdes Boix Llonch, directora del Museu de l'Anxova i la Sal de L'Escala (l'Alt Empordà) i autora del llibre *Djebel Semmama. La festa dels pastors de Tunísia* (autoedició, 2023). Helali parla de Vidal com una “autèntica ambaixadora”. Ha anat dues vegades a Girona: a presentar la Festa dels Pastors a la Casa de Cultura de la ciutat, el 2019; i el setembre de l'any passat, juntament amb músics i pastors de Semmama, convidats a la Festa de la Sal de l'Escala.

“El gihadisme és tot el contrari a la vida”, sentència l'activista. Tot i això, discrepa de la premsa que presenta el projecte amb titulars com: “Cultura per vèncer el terrorisme”. Opina que, al terrorisme, no se'l convenç pas amb cultura. De fet, aquesta iniciativa va sorgir abans de l'auge del gihadisme. El seu ideari és combatre la desmemòria i el despoblament: “Nosaltres defensem la cultura dels pastors, la saviesa popular; tots els profetes n'eren, de pastors. I els infants ara no coneixen aquesta cultura, no poden gaudir de la muntanya, i això és frustrant. ►

► Hi ha tota una manera de viure que s'ha vist alterada i que és en risc de desaparèixer”.

REVIFAR UN TERRITORI

Semmama és un massís de la dorsal tunisiana, on mor o on neix la serralada de l'Atlas. Es troba dins de la governació de Kasserine, a quatre hores i a 300 quilòmetres de Tunis, la capital de l'Estat. De camí, camps d'oliveres que projecten la poca ombra que ofereix aquest paisatge semidesèrtic, figueres de moro malaltes o mortes, conreus de secà, alguns ametllers, parades ambulants de melons i síndries, cases inacabades al costat de la carretera i bars i cafès on gairebé només s'asseuen homes.

Abans d'arribar-hi, hi ha la governació de Sidi Bou Zid, bressol de la Revolució del gessamí i de l'anomenada Primavera Àrab, on, el 4 de gener de 2011, la immolació del venedor ambulat Mohamad Bouazizi va fer aflorar el malestar social del país, que va acabar amb la dictadura de Ben Ali. Gairebé quinze anys després, continua sent una regió deprimida i, com a Semmama, la població es veu privada de les muntanyes. Al massís de Mghilla, dos joves pastors, els germans Mabrouk i Khelifa Soltani, van ser segrestats i decapitats per gihadistes en poc més d'un any de diferència, entre el 2015 i el 2017. Durant aquells dies, 72 persones -seixanta turistes de fora del país i una desena de policies i persones amb ciutadania tunisiana- van perdre la vida en dos atemptats a la localitat costanera de Sussa i al Museu Nacional del Bardo de Tunis.

El Centre Cultural de Djebel Semmama es troba a set quilòmetres de Sbeitla, on es troben un dels conjunts arqueològics romans més ben conservats del Magreb. Aquesta és l'última parada recomanada al turisme. Com si després hi hagués el no-res. Però hi ha gent i hi ha vida. I un centre cultural.

Es va construir en un terreny de la família d'Adnen Helali, amb el suport de la Fundació Rambourg de Tunísia. Dona la benvinguda a qui el visita una mena d'escultura d'un home d'esquena, vestit d'època i amb un bastó, que contempla el paisatge. Es tracta d'una representació del personatge que surt al quadre *Viatger davant d'un mar de boira* (1818) del pintor romàntic alemany Caspar David Friedrich. Aquí, però, els núvols

i la boira escassegen, la muntanya més alta no arriba als 1.400 metres i els boscos són inaccessibles.

Un tros de muntanya està pelat: l'exèrcit hi va calar foc per foragitar els terroristes, uns incendis que van provocar la mort de centenars d'animals: “Va ser una massacre”, lamenta Helali. El perill més gran, però, són les mines que han col·locat els gihadistes. Per a ell, retirar-les és una de les prioritats. “El 2018, vam haver d'abandonar un dels escenaris del festival per perill de mines antipersones, i vam fugir de Semmama per la presència gihadista, escortats per quatre tancs de guerra”, explica el poeta Edu Sivori. Encara avui, per arribar-hi, cal parar atenció: ens hi ha acompanyat un militar, a qui diuen “el general”. “No tant com abans, però encara hi ha cert risc, aquí” assegura Helali.

Al centre cultural hi ha una àgora, un local per a joves, una pista de futbol i de bàsquet, un taller per a pintar i fer escultures, telers i forns de pa tradicionals, una zona per a destil·lar plantes, una cuina i una sala polivalent amb tarima i projector... Els jocs i gronxadors per als nens i nenes són de fusta reciclada: “El nostre ideal és consumir zero plàstics. L'ecologisme està molt deixat de banda a Tunísia. Nosaltres volem impulsar aquesta cultura des dels pobles davant l'abandó i la brutícia de les ciutats”, explica l'impulsor de l'espai. També compten amb una botiga on venen els productes que fan: “Per assegurar-nos la permanència del projecte, cal potenciar la producció artesanal. El centre ha de poder viure de les seves creacions. Aquesta és una zona verge, encara per descobrir”, valora Helali. Ara, des de l'espai, s'està impulsant una campanya que s'ha anomenat “Turisme del cactus”, que gira al voltant de les figueres de moro. Aquí encara no han emmalaltit. L'insecte que les devora no hi ha arribat: viure a la perifèria té els seus avantatges.

Segons Vidal, aquest projecte “aporta llum a la foscor i dona una oportunitat a la gent que viu a la regió. Apropa el teatre a la mainada i les dones tenen possibilitat de treballar. Fan essències de romaní, melmelades, bosses de mà i estalvis d'espert, i també catifes i vestits amb pell de xai”.

Per la Festa dels Pastors, a finals d'abril, artistes musicals de tot el món venen a raure a Semmama. Especialment, les que

Adnen Helali presenta un acte durant la Festa dels Pastors de l'any 2023
| LURDES BOIX LLOCH

Una acció artística
durant la darrera edició
de la Festa dels Pastors
| LURDES BOIX LLONCH

toquen el tambor i la flauta, l'instrument per antonomàsia dels pastors. "El que més em va impressionar va ser el cant dels pastors de Tunísia, que s'assembla molt al cant redoblat d'Eivissa. De fet, Eivissa va ser colonitzada pels fenicis de Cartago", relata Lurdes Boix sobre la seva experiència a l'indret. Durant tres o quatre dies, executants de diverses disciplines actuen o exposen les seves creacions, com Edgar Masegú: "Gairebé sense eines, vaig començar una construcció. Tones de ferro passaren per les meves mans mentre el termòmetre sobrepassava els quaranta graus. L'escultura, el *land art*, va anar creixent i un dia, de sobte, van arribar els nens, i van jugar temeràriament entre la construcció babèlica. Per les preguntes de la gent, crec que vaig fer arribar un tipus d'art contemporani en un lloc on mai no hi havia arribat abans, content d'obrir portes", explica irònic l'artista, que va alçar una escultura amb bastides, cercles de ferro i cadires al bell mig de la pista de bàsquet.

EL PARTIT DE LES MUNTANYES

El futur a Semmama, per a Adnen Helali, no és encoratjador: "Tan lluny de la capital, ni el govern ni els principals partits no tenen cap mena d'interès electoral ni cap solució per aquesta zona. El Ministeri de Turisme tan sols s'ocupa de les platges i fa accions de morfina a l'interior". Preguntat per la situació país,

Les mines antipersona són habituals en aquesta zona. Fa temps, l'exèrcit va cremar part de la muntanya per foragitar grups gihadistes i va provocar la mort de milers d'animals

etziba: "Tot esperant Godot. Jo soc del partit de les muntanyes. Penso que cal cooperació, coneixença i proximitat entre les dues ribes del Mediterrani per frenar l'extremisme. El d'aquí, el d'Europa, el que va creixent arreu".

Se'n guarden prou, la gent de Tunísia, de parlar de política i del president Kaïs Saïed, que el juliol del 2021 va començar a desmantellar totes les estructures democràtiques aparegudes després de la revolució. Tot i això, de tornada a la capital, un taxista ens deixa anar: "A l'època de Ben Ali el país no estava tan deixat. On ara hi ha escombraries, abans hi havia flors: això és la llibertat de la revolució, una revolució de la misèria", diu mentre assenjala el voral de la carretera. Es lamenta de la davallada del turisme, la inflació i la devaluació de la moneda -un euro equival a 3,39 dinars tunisians-, i es queixa de l'augment d'arribades de persones migrades des de territoris sud-saharians: "Som un país pobre, no podem mantenir-los". Des de l'arribada al poder de Saïed, les persones vingudes del sud pateixen violència institucional: algunes han estat abandonades enmig del desert d'Algèria o Líbia perquè no tornin a posar els peus a Tunísia. D'altra banda, cada cop més joves de ciutadania tunisiana s'embarquen en pasteres per arribar a Europa: l'any passat, l'11% de les persones que van desembarcar a les costes italianes eren de nacionalitat tunisiana, un total de 17.322, segons dades del Ministeri de l'Interior d'Itàlia.

Mentrestant, continua la repressió i la detenció de desenes de persones acusades de conspirar contra la seguretat de l'Estat: des de líders de l'oposició, a periodistes, juristes i activistes pels drets humans. S'alcen veus crítiques, sí, tot i que escasses: el malestar sembla lluny d'arribar als carrers. Kaïs Saïed manté les regnes del país. Té possibilitats de guanyar els comicis previstos per a l'octubre. Una altra cosa és que aconsegueixi convèncer a la població: en les eleccions legislatives de l'any passat l'abstenció va fregar el 90%. D'aquella revolució tunisiana i de la transició cap a la democràcia, l'excepció i la darrera esperança de les primaveres àrabs, poc o no res en queda. I, tanmateix, hi ha qui continua cultivant la vida des dels marges. ●

La ruta migratòria balcànica reobre ferides de guerra

Des de la societat civil bosniana proliferen grups de suport a les migrants que intenten travessar la frontera amb Croàcia i denunciar les situacions de violència que pateixen i fan reviure la que va marcar la regió fa tres dècades

TEXT **GEMMA PARERA**

MEMBRE DE LA CARAVANA OBRIM FRONTERES

Mohamed, provinent de Síria, amb només 16 anys, ha intentat travessar ja deu vegades la frontera entre Bòsnia i Hercegovina i Croàcia: “El meu somni és arribar a Alemanya, però fa ja un any que estic a Bòsnia. La frontera més difícil de creuar és la de Bòsnia amb Croàcia. Caminem en petits grups, hem arribat a caminar durant tres dies, però la policia croata ens retorna, sovint ens requisen i trenquen els mòbils. A l'hivern és encara més difícil, la meua mare ha estat a punt de congelar-se”.

La ciutat de Biha, situada al cantó d'Una Sana, és una de les zones amb més presència de persones migrants bloquejades per les forces de seguretat croates des que, a partir de l'any 2018, la ruta balcànica es va desplaçar de Sèrbia cap a l'oest. Des d'aleshores, Bòsnia i Hercegovina -estat limítrof al nord i a l'est amb Croàcia, que des del 2023 forma part de l'espai Schengen- representa un dels enclavaments més importants de l'anomenada ruta migratòria balcànica.

A mesura que els passos fronterers es fan més difícils de superar, les persones migrants, com Mohamed i la seva família, busquen noves

rutes on el pas per Bòsnia ha pres protagonisme. Ja el 2015, Hongria va construir tanques a les seves fronteres amb Croàcia i Sèrbia. Un any després, Eslovènia, Macedònia i Croàcia van tancar les seves, de manera que van impedir que es pogués demanar asil als punts de pas oficials. I el 2018 Hongria tancava els passos fronterers amb Sèrbia. Des d'aleshores, les conseqüències de les polítiques de fronteres es veuen en grau més alt a Bòsnia i Hercegovina, un país que encara arrossega cicatrius d'una guerra que, des del 1992 al 1995, va provocar una neteja ètnica amb més de 100.000 víctimes mortals i gairebé dos milions de desplaçades.

Mejra Radbij, advocada i activista nascuda a la regió d'Una Sana, explica com “la migració representa un xoc per a nosaltres i ens recorda els temps de guerra”. Això fa que la resposta sigui, en certa manera, ambivalent. Per una banda, creu que la població empatitza amb realitats que han viscut personalment o de molt a prop, i això explica que en general oferissin un gran suport a les persones que arribaven els primers anys, abans de l'obertura de camps oficials al país. Però, d'altra banda, els costa haver de veure el maltractament continu cap a aquestes persones nou-

vingudes, perquè encara hi ha cicatrius obertes: “No hem abordat els traumes de guerra, no hem tingut suport psicològic”, apunta Radbij. En el mateix sentit, Enisa Husejnovic, estudiant de Treball Social i membre de l'organització Kompas 071 -que, impulsada per un petit grup de joves locals, dona suport a les persones en trànsit al cantó de Sarajevo-, explica com la realitat de les persones que migren és invisible i la població jove no s'implica prou a donar-los suport o per reclamar els seus drets: “La joventut és en general passiva, no tenim prejudicis, però no actuem, ni les nostres famílies ni el nostre entorn ens han educat de forma crítica”.

AGRESSIONS I VIOLÈNCIA SEXUAL
Segons l'informe “Balcans occidentals: tendències migratòries mixtes i dinàmica”, del Mixed Migration Center, la ruta dels Balcans Occidentals va registrar fa dos anys el nombre més elevat d'arribades a la Unió Europea (UE) des del 2016. Representava gairebé la meitat de totes les arribades “irregulars”. La majoria eren homes joves de l'Afganistan i Síria, mentre que les dones i infants representaven un nombre molt menor. Mejra Radbij, que també és membre de l'associació bos-

niana Veus Vitals -que acompanya dones en trànsit migratori- explica que “elles tenen un risc extrem, perquè sovint estan en situació de tràfic i també són víctimes de violència sexual, tant al carrer, com als camps o a les fronteres. Tenim informes de violència sexual per part de vigilants en els camps, però s'ha intentat mantenir en secret i no s'ha investigat en profunditat”.

Aquesta organització i altres presents a la zona han documentat nombroses situacions de violència que comporta creuar els boscos i rius que marquen les múltiples fronteres. Segons l'informe *Perspectives migratòries als Balcans Occidentals i Turquia* del Centre Internacional per al Desenvolupament de Polítiques de Migració de l'any 2023, “les agressions, el robatori, la destrucció o la confiscació de béns, les condicions insegures als centres de detenció i l'exposició forçada a condicions meteorològiques adverses han estat ben documentades a les fronteres d'Albània, Àustria, Bielorússia, Bòsnia i Hercegovina, Bulgària, Croàcia, Grècia, Hongria, Itàlia, Macedònia del Nord, Polònia, Romania, Sèrbia, Eslovènia i Turquia”.

A Bòsnia el que més relata l'estudi són les devolucions il·legals per

Una habitació on han descansat migrants de la ruta balcànica a Bòsnia i Hercegovina amb incisions al les parets dels seus noms i dels països als quals voldrien arribar
| NO NAME KITCHEN

part de Croàcia, que sovint inclouen la requisita de telèfons, roba i diners com a pràctica sistemàtica de les forces policials. També s'assenyala que ben sovint es produeixen agressions per part dels cossos de seguretat. Segons un informe de l'organització No Name Kitchen sobre violència fronterera a la ruta balcànica (que fa referència a un marc territorial des de Turquia a Itàlia i inclou les fronteres de Bulgària, Croàcia, Sèrbia i Bòsnia i Hongria), entre març i octubre de 2023, 1.222 persones van patir situacions de violència en el trànsit migratori, especialment en el moment dels *pushbacks* o retorns. La majoria, un 75%, va rebre cops, mentre que a un 45% li van prendre les pertinences, vora un 30% va rebre insults i cops de peu, i un 20% fou objecte d'atacs amb gossos. A més, un 43% dels retorns van afectar menors.

MORTS SENSE IDENTITAT

En la forma més extrema d'aquestes violències, algunes persones que busquen un futur millor a Europa hi deixen la vida. Nihad Suljic viu a Tuzla, a prop de la frontera amb Sèrbia. “Des de fa dos anys treballo per denunciar les morts que es produeixen al riu Drin, que separa els dos països, garantir la identificació i enterrament

Segons No Name Kitchen, 1.222 persones han sigut objecte de cops, robatoris o atacs amb gossos a les fronteres balcàniques en set mesos

dels cossos, i informar a les famílies que han perdut membres a la frontera. És un treball complex perquè alguns cossos no estan en bones condicions i contactem amb les famílies per aconseguir ADN i poder-los identificar”, detalla. Suljic afegeix que és difícil posar xifres perquè ningú busca els cossos, però creu que és una feina cabdal per garantir un dol digne i també per denunciar que “es perden moltes vides. I són persones a qui no ha matat el riu, sinó les polítiques de fronteres”.

Associacions locals com Kompas 071 a Sarajevo o Veus Vitals a Biha se centren a oferir acompanyament jurídic, cobrir necessitats bàsiques d'alimentació i higiene, i també donar suport emocional o atenció mèdica a les migrants. Coincideixen a l'hora de remarcar les mancances que hi ha als camps per a persones en trànsit, com els de Borici i Lipa a Biha, habilitats per l'Organització Internacional de les Migracions (OIM), amb la participació d'agències de l'ONU i altres ONG associades. “No ens deixen entrar als camps perquè volen quedar-se tots els fons internacionals i perquè estem denunciant les vulneracions de drets que s'hi cometem”, explica Mejra Radbij, de La veu de les dones.

“Les persones migrants ens venen a demanar coses bàsiques perquè als camps no els donen res”, denuncia Enisa Husejnovic des de Kompas 071 i afegeix que la seva tasca és més política que humanitària perquè “estem posant en evidència els buits que les organitzacions internacionals no estan cobrint. A més, mostrem solidaritat no només donant roba, sinó també reclamant el respecte al dret a la llibertat de moviment i reconeixent tots els motius pels quals aquestes persones han deixat el seu país, ja sigui per la guerra, la inseguretat o la situació econòmica. Aquí també la gent jove bosniana està marxant del país, hem d'entendre que es tracta del mateix fenomen”.

Una possible futura incorporació de Bòsnia a l'espai Schengen es veu amb recel pel que fa a les polítiques de fronteres: “Bòsnia rebrà diners de la UE, però som dues entitats separades, Bòsnia i Hercegovina i la República Srpska, i aquesta darrera no vol gestionar el problema sinó que expulsa totes les persones en trànsit. No obstant això, molt probablement rebran recursos mentre que per als cantons d'Una Sana i Sarajevo, on es troben la majoria de les persones en trànsit, els recursos seran insuficients”, pronostica Husejnovic. ●

Ernest Cañada

Investigador del turisme

“Ens cal pensar-nos
com a subjectes de les
polítiques públiques de
lleure, oci i turisme”

“Nosaltres, ara mateix, som part d’un decorat turístic. Estem treballant pel turisme sense cobrar”, diu Ernest Cañada des d’una cafeteria del barri del Raval de Barcelona. Aquesta amarga idea contrastarà al llarg de la conversa amb la proposta d’imaginar el decreixement turístic i, a la vegada, pensar-nos com a subjectes de polítiques públiques de lleure i oci. Cañada investiga des de fa més d’una dècada les problemàtiques al voltant de la turistificació, ha publicat més d’una desena de llibres com a autor o coordinador i és membre del centre d’investigació Alba Sud.

TEXT: **MAR VALLECILLOS**
FOTOGRAFIA: **VICTOR SERRI**

Des de quan fem turisme? Quina és la història dels orígens del fenomen?

El turisme tal com el coneixem avui, el turisme de masses, comença després de la Segona Guerra Mundial. Hi ha una història prèvia, més vinculada a les elits i certs viatges de descoberta o de salut, però és als anys cinquanta o seixanta que s'inicia aquesta idea del turisme com a motor de creixement econòmic. S'articula cap a perifèries més pròximes: Espanya juga el rol de descans de les poblacions europees i als Estats Units donen aquest rol, primer a Cuba, fins al triomf de la revolució, i després a Acapulco. El model actual és producte d'aquella visió del turisme com a bé de consum sota pautes fordistes: mobilització d'un volum de masses cap al consum (d'electrodomèstics, vehicles o paquets turístics) que permet generar uns guanys enormes. La idea és promoure un "jo també": "Jo també he pogut fer vacances i anar a determinats llocs".

Ara, però, estem davant d'un model més complex, oi?

El model que he descrit es manté fins als anys noranta, quan es transforma sota les noves lògiques de producció i consum del postfordisme. A partir de llavors, la lògica ja no serà promoure grans volums d'oferta, la mateixa per a tothom, sinó fragmentar-la. Ja no es tracta de motivar un desig d'equiparar-se als altres, sinó que, davant el "jo també hi he anat", ara es vol provocar un "mira què he fet", "mira on he anat": l'experiència diferenciada. Això significa que tot es converteix en atractiu turístic i suposa una transformació radical, perquè qualsevol cosa pot ser subjecte d'atracció turística i sobretot el que considerem diferent del que fa la resta. La vida quotidiana de molts llocs passa a ser objecte de desig turístic i Airbnb, en un catàleg de barris del món que no et pots perdre, inclou Usera, un dels més empobrits de Madrid. En aquest nou model, qualsevol cosa, fins i tot nosaltres en aquest mateix moment, som part d'un decorat turístic; estem treballant pel turisme sense saber-ho i sense cobrar per això. Hi ha llocs vinculats a l'extrema pobresa o a una actuació popular qualsevol que han estat conquerits pel turisme. El turisme ha sortit del seu marc d'espais limitats, d'hotels i del "tot inclòs", per poder ser qualsevol cosa.

A què ens referim quan parlem de *turistificació*? Quina relació té amb el turisme de masses i per què ens és útil el concepte?

El turisme de masses pot ser fet amb models fordistes o postfordistes. El paquet turístic és turisme de masses, però també ho és la facilitació de vols barats o de pisos d'Airbnb. La turistificació, en canvi, pot ser relativa al turisme de masses o relativa al turisme de luxe. Fa referència a la manera en què el turisme, com a activitat econòmica, adquireix tal dimensió que afecta totes les dinàmiques econòmiques i socials que es donen en un territori i les transforma sota la lògica del capital. La turistificació, doncs, la poden provocar molts o pocs, pobres o rics. És important especificar això perquè correm el risc de posar el focus en els problemes de la massificació o del turisme de masses i, en fer-ho, estem estenent una catifa vermella al que està en joc ara mateix, que és l'elitització turística. Ens estan empenyent cap a allò que anomenen "turisme de qualitat" i que en realitat és turisme d'alt poder adquisitiu en contraposició al turisme de masses. Correm el risc que s'accepti la demanda de decreixement en termes quantitius, però quedant-nos amb els turistes de més poder adquisitiu. I el que no hauríem d'acceptar és que el problema són les masses, perquè el problema és la turistificació.

Anem cap a l'elitització com a model? Però sembla que el turisme low cost té molt bona salut. Un vol a l'altra punta d'Europa et pot costar vint euros...

Sí, existeixen aquests vols i també existeix una tendència a l'elitització, perquè el turisme, a diferència del que havia passat en les darreres dècades, ha arribat a un punt de tenir sobre la taula massa riscos. La pandèmia ens va ensenyar que l'activitat turística es podia interrompre, cosa que no havia passat mai, ni amb la crisi financera de 2008. La crisi climàtica i energètica està present. Hi ha també riscos en clau de subministrament global i problemes

geopolítics. Plana sobre el sector certa situació d'incertesa. Per això, el capital, les grans empreses o les administracions busquen atraure turistes d'alt poder adquisitiu, que deixin més diners i siguin més flexibles davant d'aquests possibles riscos. Però per definició aquests turistes són molts menys que els de classe treballadora o mitjana en què s'havia basat el model en les darreres dècades, i per això en aquests moments hi ha una competència entre territoris per atraure aquests rics. Davant del daltabaix de la pandèmia, doncs, hi ha la reacció de créixer en totes les direccions -que inclou des de la Copa Amèrica i els *pijos* de Nova Zelanda fins als comiats de solter de cap de setmana- i la reacció de centrar-se sobretot en el turisme de rics.

Quins altres efectes comporta l'elitització?

Tenim dades que ens demostren que els turistes d'alt poder adquisitiu tenen un impacte ambiental molt més gran que el de masses, en termes relatius. El problema gros el tenim amb els jets privats, amb la primera classe. La contribució a la petjada ecològica s'incrementa a mesura que la despesa és més suntuosa. A més, podríem esperar que el turisme de luxe fos discret, però, en canvi, el que ens està mostrant Barcelona és el contrari, amb el tancament del Park Güell per a la desfilada de Louis Vuitton la primavera passada, del passeig de Gràcia amb l'exhibició de la Fórmula 1 o el tancament de la Barceloneta de l'agost a l'octubre per la Copa Amèrica. Això fa i farà incrementar el malestar social, la repressió i la militarització per controlar els creixents malestars. La despesa pública que hem de fer per atraure aquest turisme és més gran, per tot el que comporta també de creació d'esdeveniments. I, d'altra banda, no ens prepara per a una transició socioecològica per reorganitzar les necessitats de lleure, oci i turisme del gruix de la població.

Com podem fer aquesta transició socioecològica en relació amb el turisme?

La solució no pot ser ni la descentralització, ni l'estacionalització, ni, com deïem, l'aposta pel turisme de luxe. La solució passa pel decreixement i la transformació, un binomi que va junt. Decréixer no és fàcil, requereix poder institucional i social per revertir dinàmiques que són molt esteses. Implica, d'entrada, no continuar creixent: no ampliacions de ports, ni d'aeroports, ni de places d'allotjament, sinó el contrari. En segon lloc, vol dir no destinar ni un cèntim per atraure turisme, ni a la promoció internacional ni a la creació d'esdeveniments ni al manteniment de consorcis públicoprivats dedicats a fer que aquesta maquinària funcioni i amb diners públics. I encara que aturéssim tot això, seguiríem en una dinàmica de molta pressió, és un moment en què la promoció es fa sola: un grup coreà grava una cançó aquí i ja tens tot de persones que vindran a fer-s'hi fotos. És molt difícil de revertir, però cal començar per aturar la dinàmica de sobrecreixement.

Podria ser que no es promocióni una destinació, però si igualment els vols continuen a vint euros...

És un debat que cal afrontar. Estem disposats que sigui el factor preu el que ho reguli? O en un context postcapitalista podem

"Els turistes rics són molts menys que els de classe treballadora o mitjana en què s'havia basat el model, i ara hi ha una competència entre territoris per atraure'ls"

pensar en altres factors de regulació? Augmentarem el preu i provocarem que només viatgin els rics? O podem incorporar elements de planificació que miren quants quilòmetres fas a l'any o a la teva vida? Serien elements de selecció de com viatgem. També es poden penalitzar viatges curts. Penso que hem de fer que no només sigui el preu el que discrimini qui viatja. És complex, però no hauríem de negar-nos la possibilitat d'organitzar les coses sota altres lògiques.

Parlem de l'altra part del binomi que esmentaves: la transformació. Seria una reorientació cap a un "turisme sostenible"? T'hi sents còmode amb el concepte?

La transformació ha de consistir a reorientar la despesa turística amb l'objectiu de garantir les necessitats d'oci, recreació o lleure de la majoria de la població i en clau de proximitat. Hi ha moltes etiquetes: sostenible, responsable, inclusiu o regeneratiu en serien algunes i tenen una voluntat de transformació total. Venen d'un moment en què, com que el turisme ens havia promès unes coses a escala de desenvolupament i de benestar que no arribaven, des dels anys vuitanta anem inventant etiquetes per continuar prometent noves coses al voltant del turisme. Però des d'Alba Sud i altres col·lectius ja no fem més etiquetes al voltant de la totalitat. Sí que fem referència a la proximitat, però perquè és un concepte parcial. El turisme de proximitat pot ser favorable perquè redueix la petjada ecològica, però en si mateix no és l'alternativa, no garanteix que no es donin dinàmiques d'explotació o desposseïció. Però la proximitat sí que és l'espai on s'han de construir les polítiques públiques sobre turisme, per la petjada ecològica i perquè és l'espai en disputa del turisme per a la majoria.

I com construir aquestes noves polítiques turístiques?

Bona part de la població depèn del turisme. Això és central i no està prou incorporat en la discussió sobre el decreixement. Hi ha una imatge recent que trobo molt icònica: durant la manifestació contra el tancament del Park Güell es van difondre unes imatges on veïem els manifestants, la policia i, a dalt, una gent vestida amb americanes insultant els manifestants, fins al punt que un d'ells es va abaixar els pantalons i va ensenyar el cul. Algú podria pensar que eren els rics, els assistents a la desfilla. Però eren els seus xofers. Cal desmuntar la idea que decreixement implica inseguretats o pèrdua, perquè aquesta relació, a més, està abonant el camí cap a l'extrema dreta. Transformar vol dir construir una proposta d'intervenció pública social que es preocupa per les condicions de treball de la gent que hi ha al sector, pel manteniment de llocs de feina, i això només es pot fer si disposes d'un programa públic de turisme social construït en la proximitat que permeti el manteniment d'infraestructures. Implica pensar en propostes polítiques molt concretes, no retòriques, sobre com les persones treballadores es veuran afectades per la transició. Hem de poder oferir alguna cosa al voltant de la transformació del turisme més enllà de la lògica de pèrdua i compensació, alguna cosa a guanyar per a la majoria de la població. Cal pensar en el turisme com la possibilitat de satisfer desitjos, necessitats de la majoria. Això suposa programes de turisme social, parcs urbans, transport públic de qualitat que ens permeti accedir a espais verds, polítiques de gestió d'aquests espais verds, etcètera. Aquesta és la batalla que políticament hem de lliurar. El problema és que, per exemple, quan feia classe i demanava als alumnes què és una política de dretes o d'esquerres en sanitat o educació, tenien respostes, sabien esmentar models, però, i en turisme? L'esquerra ha renunciat a pensar polítiques de turisme. I això es veu quan ocupa espais de poder institucional i no sap què fer. Intenta aturar, sobretot des de l'urbanisme, les dinàmiques de més pressió i problemes més grans. Ens cal pensar-nos com a subjectes de les polítiques públiques de lleure, oci i turisme.

Emprar conceptes com lleure i oci ajuda a pensar en la població com a subjecte de la política pública al voltant del turisme?

Cal reintegrar lleure, oci, recreació, turisme... com un conjunt de pràctiques a reivindicar des dels sectors populars. Va haver-hi una manifestació fa uns mesos dels esplais i els caus i

vaig sentir un lema que deia alguna cosa així com "si fóssim turistes tindríem garantia de poder anar de campaments". No ho recordo exactament, però el cas és que el que estan fent és, estrictament, turisme: una activitat amb pernoctació de més d'una nit fora del lloc de residència i relacionada amb l'oci. Però no ho identifiquen -o no ho identifiquem- com a turisme ni hi ha polítiques per a això, que són les que necessitem i on hem de destinar els recursos. Només es consideren subjectes des de les polítiques públiques de joventut. D'altra banda, mirem què passa amb l'Imerso: són polítiques pensades des de Sanitat però no dissenyades per al benestar de la gent gran, sinó per mantenir oberts els hotels fora de temporada. Són diners que surten de Sanitat per subvencionar les empreses turístiques. Això és un escàndol i hauria de ser motiu de discussió política. Un 30% de la població no pot fer una setmana de vacances fora de casa seva (a Andalusia, la meitat de la població) i això no es considera un escàndol polític. Cal, però, evitar que tot passi per la tutela de l'Estat. Cal generar infraestructures que possibilitin l'autoorganització i, en aquest sentit, reivindicar la figura del *dominguero*, que es ridiculitza perquè no se li poden treure recursos. Davant del *dominguero*, als anys vuitanta sorgeix el *Curro se va al Caribe*, per generar un consum aspiracional. Curro se'n riu dels *domingueros* i els fa passar pel mercat, amb un cost econòmic i una petjada ecològica enormes. Ens calen espais de qualitat per al lleure no mercantilitzat i on no ens multin per posar quatre tendals. I en paral·lel, cal construir també propostes des de l'economia social i solidària, perquè la pràctica social i la necessitat hi és.

Quin tipus d'economia social i solidària tindria sentit avui a un territori tan tensionat com Barcelona, en aquest marc?

Si és per riure les gràcies als turistes dels hotels, no tindria sentit. Si concebem l'economia social com un apèndix o les postres de la dinàmica de turistificació, l'únic que estem fent és afegir un problema. Per exemple, una cooperativa que es dediqués a fer rutes culturals: si el seu objectiu és convertir-se en allò que atrau els turistes d'un hotel de cinc estrelles i oferir-los una cosa, *superguai*, feta per persones migrades i no sé què més, no hem resolt res. Hem generat un problema més, per molt que ho organitzem sota lògiques cooperativistes. Però aquesta cooperativa podria enfocar-se a resoldre les necessitats de la classe treballadora que es veu desplaçada per les dinàmiques de turistificació i que demanda espais de lleure i d'oci. Per exemple, penso en un projecte de rutes per entendre l'entorn de la llera del Besòs o un altre de rutes a Ciutat Vella de Barcelona en castellà i català i destinat a població local. Això és lleure? Això és turisme? Són pràctiques indiferenciades entre uns sectors i uns altres. Necessitem aquest tipus de propostes, tot i que el que més necessitem és de créixer. ●

“Calen espais de qualitat per al lleure no mercantilitzat on no es multi per posar tendals. I cal construir també propostes des de l'economia social i solidària”

Ideari

JUGAR SENSE COMPETIR

TEXT: **DAVID MARTÍN**
FOTOGRAFIA: **VICTOR SERRI**

L'auge dels jocs de taula i de rol dels últims anys ha generat una indústria pròpia i una subcultura fidel. A banda de les propostes clàssiques, cada cop proliferen més les alternatives que cerquen la cooperació entre les participants en comptes d'enfrontar-se entre elles

Al'inici de la nostra partida de la vida, durant la infància, s'experimenten, entre tants descobriments, tres revolucions: el somni, el joc i el riure. Dues d'elles, ja en edat adulta, es poden reviure cada dia davant de l'Arc de Triomf, a Barcelona, al que en alguns entorns es coneix com a Triangle Friqui, una zona de la ciutat on es troben diferents botigues dedicades a la subcultura al voltant dels gèneres fantàstics, el manga o els jocs.

A diferència del de les Bermudes, l'origen d'aquest triangle no té tant misteri: Freaks, Norma i Gigamesh, les tres llibreries especialitzades que fa més temps que hi són instal·lades, van crear un clima de negoci que ha prosperat. A poc a poc, ha crescut amb timidesa aquesta cultura minoritària, fins i tot una mica purista i excloent en els seus inicis, perquè el clima mediterrani de tardes a les terrasses no ha propiciat l'exuberant tradició nòrdica que tendeix a refugiar-se als salons i darrere les finestres.

Qui deambula pel triangle pot veure una mostra infinita dels jocs de taula, aquesta forma de faula on els plaers de la imaginació i la cultura es confonen sense conflictes o complexos. Una simple ullada als aparadors de botigues com Globintradors, Frikitori Plaza, Kaburi o la mateixa Gigamesh, ajuda a entendre que alguns jocs mítics d'anys enrere -Heroquest, Descent, Warhammer o Magic- s'han multiplicat i han engrandit el panorama sense que perdi la seva essència: la capacitat de fer somiar i jugar que es té en la infantesa.

Anys enrere, com va passar amb el còmic o els videojocs, aquesta activitat lúdica es reduïa a un nínxol específic de jugadores. Com assenyala Alberto Antolín, un dels fundadors de Necronomicon -una de les associacions de jocs més veteranes de l'Hospitalet de Llobregat (el Barcelonès), fundada el 1996-, abans hi havia pocs jocs de taula, tot funcionava mitjançant el boca-orella i, a diferència de les similituds que hi ha en l'allau d'ofertes actuals, cada novetat sonora i molt puntual que apareixia tenia un segell específic. La fauna friqui, singularment marginada aleshores, millor admesos avui gràcies a l'efecte mainstream de sèries com *Stranger Things* (2016) o *Big Bang Theory* (2007), llançaven daus i mesclaven baralles de cartes sense gran èxit social. Molta d'aquesta gent reconeix que va descobrir aquests jocs en instituts, en algun centre cívic o a l'habitació d'algun germà gran. Sempre eren propostes competitives, on el combat conclouia fatalment amb vencedores i vençudes. Per mitjà de baralles de cartes, com Magic, o per mitjà d'estratègies bèl·liques en un univers futurista, com Warhammer, la fantasia del joc encoratjava una disputa sense quarter. La presència de les dones era reduïda o merament simbòlica, i sempre amb l'afegit de "nòvies de" o "germanes de".

SENTIT DE COMUNITAT ENFRONT D'UNA AMENAÇA

La capacitat d'inventiva permetia imaginar la Guerra Freda, com succeïa a *Struggle*, i l'arribada d'Heroquest i *Dungeons & Dragons* va ocasionar un sisme a la indústria: naixia el *masmorreig*, les partides a la masmorra, on les jugadores *rolejaven* o, millor dit, interpretaven papers davant d'un màster dolent que guiava i omplia les habitacions d'orcs, tresors i paranys. La teatralització i, potser encara més important, la cooperació entre ju-

gadores, convidava a noves dinàmiques socials. L'enfrontament bèl·lic donava pas a la comunicació, la col·laboració i a una visió de comunitat unida davant d'una amenaça.

En tornar a passejar pels carrers del Triangle friqui, costa imaginar com aquest avenç invisible dels jocs de taula ha permès obrir tants locals i productes, i que fins i tot a YouTube s'encoratgen estranyes tendències com l'*unboxing*, l'art de desprecintar jocs. El fet que molt jovent de l'etapa primerenca del fenomen, ara a la quarantena, disposi de més capacitat adquisitiva, ajuda a entendre part de l'èxit. Qui bevia refrescos durant llargues tardes, ara beu gintònics i llança daus durant la nit, quan la mainada s'ha adormit. Enfront de gent jove -precària, arrendada en pisos compartits, atrapada entre màsters cars i sous migrats- que busquen entrar en aquest món per mitjà d'arxius PDF o jocs comprats comunament, les aficionades més veteranes poden invertir diners en una afició cara i han estabilitzat un mercat envaït, fins fa poc, per incomptables novetats setmanals.

Mentrestant, el triangle ha ampliat el seu territori i li han sorgit, si més no a Barcelona, noves extensions, com les Galeries Maldà, un nou pilar de la cultura lúdica a la ciutat. Allà ens esperen Javier Sánchez i Carles Hernández, responsables de Mathom, veterana botiga en línia i física, especialitzada en jocs de taula, rol i cartes. Marc Roca, el seu fundador, va començar el negoci en un magatzem amb cartes col·leccionables. Actualment, el negoci disposa d'un teixit de quatre espais a Maldà -outlet, botiga de jocs de rol, pop up, botiga tradicional i a Sant Andreu de la Barca. El seu creixement els ha permès instal·lar-se també a Bilbao.

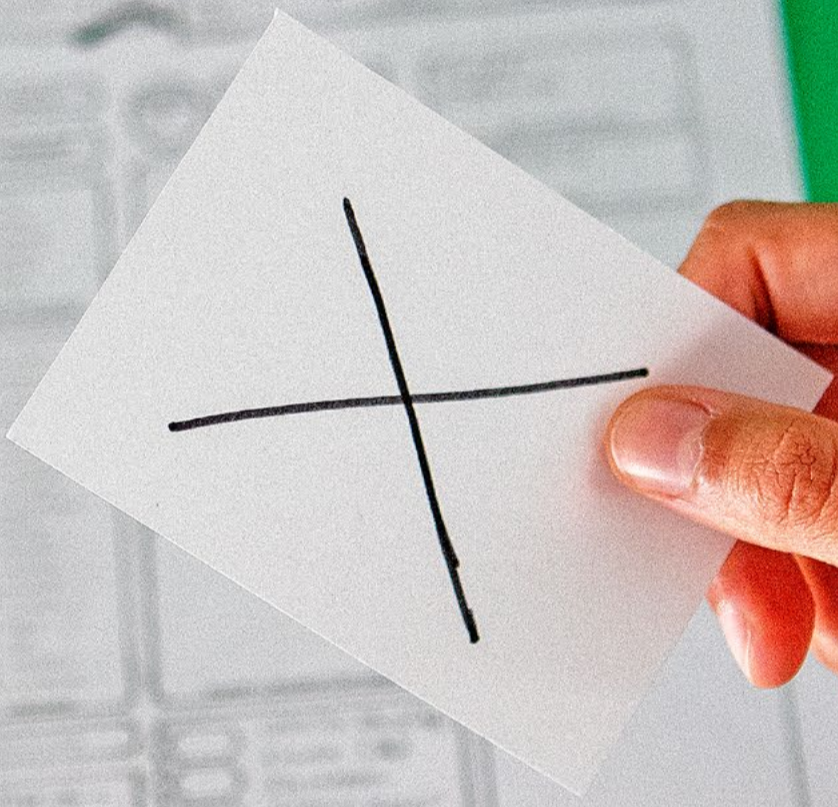
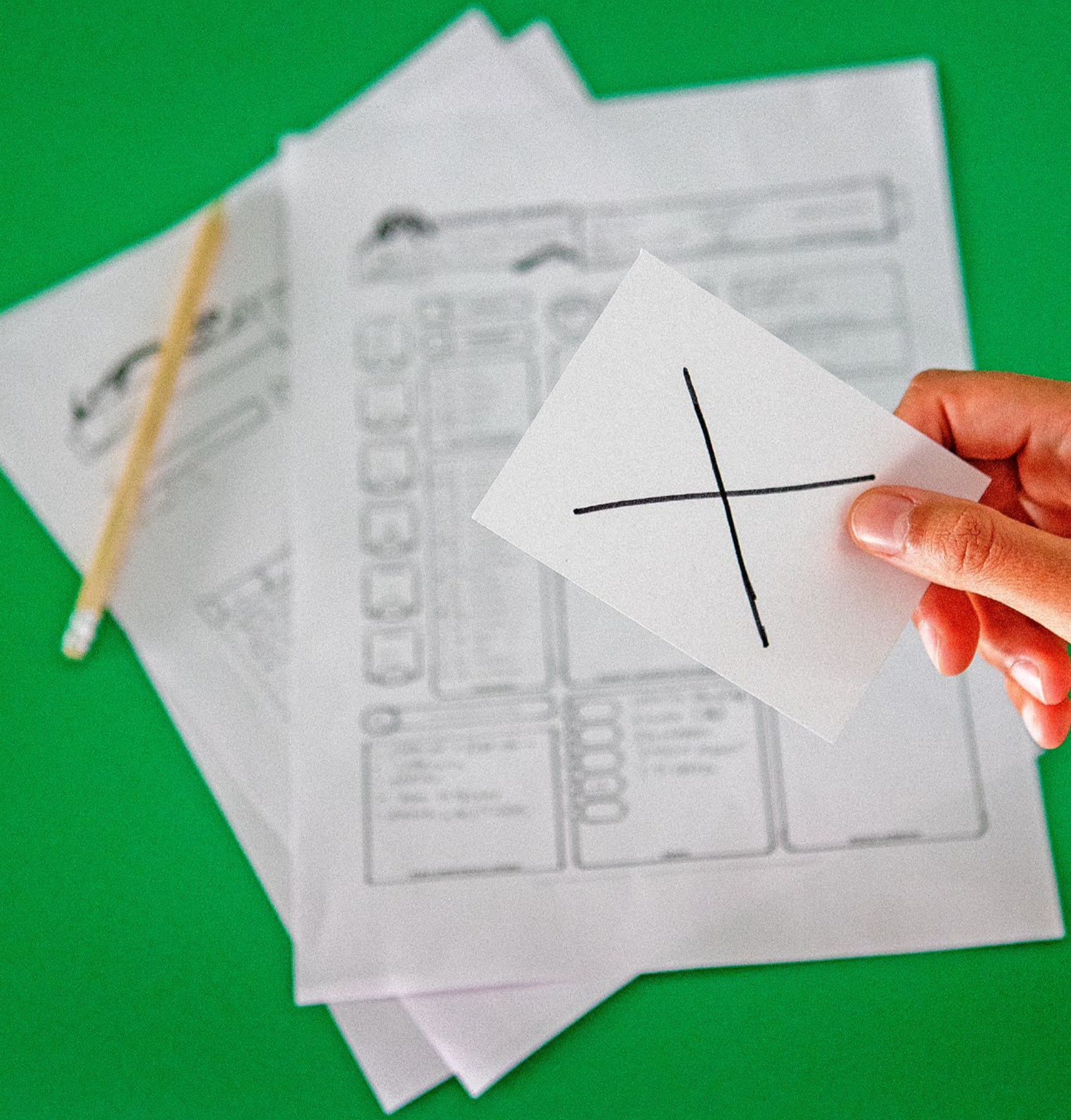
Sánchez, responsable de les botigues, apunta a una altra raó del creixement dels jocs de taula: la pandèmia. Aïllada o confinada, molta gent van redescobrir la ludoteca polsegosa

dels seus pares i mares. Entre els prestatges, s'amuntegaven universos polits on els *meeples* (petites fitxes de fusta amb forma humana) construïen granges a Agrícola, on equips d'investigadores s'enfrontaven a fitxes del caos i els monstres lovecraftians a Arkham Horror, on professionals de la medicina recorrien el taulell per curar virus a Pandemic o on grups de colons comerciaven en nous territoris a Catan... Entre quatre parets i durant uns mesos d'ostracisme obligat, tot això estava a l'abast de la mà. Després de l'estat d'alarma, quan es va retornar al carrer, aquest retrobament amb els jocs de taula no es va donar per acabat.

Mentre una part de la humanitat bevia lleixiu, treia a passejar el gos, protestava a l'estil trumpista, es connectava sense horari laboral definit o procreava, d'altres començaven un camí tan revolucionari com la mandra -com defensava Paul Lafargue: el dels jocs de taula, que no ha deixat de créixer. Avui tanquen videoclubs, cinemes, llibreries, petits negocis i fins i tot licoreries, però els *triangles friquis* prosperen i, en termes globals, si mirem projectes de Kickstarter, Verkami o altres plataformes de microfinançament vinculades a jocs de taula, el preu de les seves caixes embalades en plàstic o l'afluència de clientela als comerços especialitzats, la promesa de futur es manté.

Durant la pandèmia, és clar, s'havia recuperat l'estil i la filosofia de Magic i es mantenien els enfrontaments, els duels, però també es va reprendre l'altre model de joc, al qual la humanitat ha donat l'esquena i amb prou feines ha creat tradició: la cooperació. Semblaria que els jocs traduïssin els vicis de la història: per cada cent trinxeres, una comuna. Poca gent recordarà que l'exministre de Consum espanyol, Alberto ►

UNA PARTIDA DE ROL ABOLEIX LES REGLES DEL TEMPS I OBRE EL CAMÍ DE LA SORPRESA, MÉS SALUDABLE QUE L'UNIVERS PLE DE SIMULACRES DE LES PANTALLES

► Garzón, reivindicava els jocs de taula com a mecanisme d'aprenentatge de valors saludables i sostenibles. O que les escoles sueques van paraitzar la digitalització de les aules i van tornar als llibres de text. És l'èxit de certs sorolls i el silenci de certes veus. El soroll i el combat reverberen sempre més entre nosaltres.

Tanmateix, és aquesta mecànica viciada de la competició i el combat sempre igual en els jocs de taula? Una simple ullada als aparadors i una visita a Necronomicon donen fe que hi ha una altra manera d'entendre el joc, simple, despreocupada i, tot i això, poc habitual: la cooperativa, on la trama consisteix a ajudar-se mútuament.

COL·LECTIVITZAR L'UNIVERS DE LOVECRAFT

Es podria, en aquest sentit, enumerar els jocs cooperatius que enlluernen els aparadors. Al Triangle friqui en són molts. Centrar-nos en dos o tres jocs col·laboratius d'aquests expositors ajudarà a veure en quin bosc ens podríem endinsar. Hi ha una visió metafísica i política en aquestes propostes cooperatives: la meta no consisteix, en termes generals, a derrotar els altres. L'esperit que els anima és l'aliança i l'esforç compartits. El joc contribueix a crear altres xarxes. Sense forts ni febles, cada jugador complementa amb les seves destreses -resistència, màgia, intel·ligència...- les mancances d'altres. Les metàfores de lideratge i emprenedoria, tan habituals a la nova pedagogia, es defan en aquests jocs. Per alguna raó, els alpinistes que arriben en solitari a un cim resulten tristos. Les victòries en equip comuen. Podem anar individualment a demanar un augment de sou o reclamar millores salarials, però la victòria d'una negociació col·lectiva té una èpica superior.

Arkham Horror apareix a tots els aparadors del Triangle. Va sorgir el 2016 com un joc de *living card games*, és a dir, de construcció de baralles amb cartes col·leccionables i ja predefinides. Si Magic és competitiu i les jugadores compren sobres sense saber-ne el contingut, Arkham Horror posseeix un contingut segur de cartes on les jugadores se submergeixen, com a investigadores, en els mons de Lovecraft: Dunwich, Carcosa, l'univers dels somnis, les Muntanyes de la Bogeria... La companyia Fantasy Flight Games va idear aquest joc on la narrativa i la temàtica lovecraftiana lideraven les partides. Un somni tenebrós conquistat per mitjà de simples cartes que construeixen personalitats -amb una paritat de gènere que encara sorprèn en aquest entorn, incloent-hi representació de la diversitat amb Stella, cartera trans-, que s'enfronten a trobades i plans que, generalment, tendeixen a dur a la bogeria i la mort. És Lovecraft. Però enfrontar-se a déus primigenis en companyia sempre és millor. I així ho demostren els jocs temàtics que envolten l'univers de Cthulhu: Cthulhu Death May Die, Eldritch Horror, La crida de Cthulhu... Si el geni de Providence va ser solitari, els jocs al voltant de la seva narrativa es dissenyen, irònicament, com a cooperatius.

Arkham Horror es va mantenir durant anys al top del rànquing de *BoardGameGeek*, web de referència del sector. Actualment, dels quinze jocs situats al cim d'aquesta classificació, quatre són cooperatius: Spirit Island, el mastodòntic Gloomhaven (i la seva expansió Fauces del León) i el Pandemic Legacy: Temporada 1. En una societat capitalista, on impera el discurs de vèncer o ser derrotat, la majoria dels jocs de taula

transpiren part d'aquesta hegemonia. Però les mirades alternatives escalen posicions.

Però si hi ha, en essència, una modalitat de joc on el suport mutu, la imaginació i, sens dubte, el riure formen una germanor perfecta és la del rol. Partides on les jugadores interpreten personatges i, plegades, viuen aventures plantejades pel *master*. Com ens mostren a Mathom, el rol guanya moltes partides: vampirs a La Mascarada, la mitologia escandinava a Vaesen, Cthulhu i els seus acòlits a La llamada de Cthulhu, fins i tot l'edat mitjana i el Segle d'Or a Villa i Corte o Aquelarre. Però l'alfa i l'omega del subgènere va ser, és i serà Dungeons & Dragons (D&D). Com afirma Carles Hernández, de Mathom, els creadors de D&D "ho van iniciar tot i probablement tot s'acabarà amb aquest joc". És el que més es ven i l'univers que congrega el purisme més exigent, que només compra el que porta el seu segell. Però els temps marquen nous universos i assumeixen sensibilitats o presències abans invisibilitzades, com el col·lectiu LGBTIQA+, que té el seu espai amb Sleepaway de Jay Dragon, amb Strix de la companyia Devir i fins i tot, en un to més gamberro i irònic, amb Las ávidas espadachinas sáficas.

En el rol, només calen unes quantes regles, alguns daus i una bona narrativa que construeixi un univers. Aquests jocs que predisposen llargues tardes de creació d'històries i ni tan sols exigeixen tauler o miniatures. Qualsevol exercici de *storytelling* hauria de començar per organitzar una partida de rol: fantasia pura que supera els universos oberts dels videojocs amb els seus *sandbox* -o entorn de proves- o els videojocs de rol (*role-playing game* o RPG). Davant d'una realitat mecanicista i racional, els plaers de la imaginació caben en una partida de rol, la dinàmica del qual aboleix les regles del temps i l'espai i deixen obert a qui hi juga en el camí de la sorpresa, un entorn més lúdic i saludable que els universos virtuals plens de simulacres i *fake news* que ens ofereix una pantalla.

Una tercera raó de l'èxit dels jocs de taula és encara precària i, com assenyala David Sequeira, escriptor especialitzat

en aquesta matèria, hi ha molt camí per recórrer. La presència de les dones en aquests espais, generalment masculinitzats, ha avançat i ha fet que el seu èxit creixi, però encara queda molt per normalitzar. Marina Catalán, empleada a Mathom, recorda que les males experiències la van portar a crear un grup no mixt de jugadores a la seva ciutat. La inclusió de les targetes X als jocs de rol expliquen com perduren els entorns tòxics i els comentaris incòmodes: quan un jugador ensenya aquesta targeta, alerta de la seva incomoditat i, sense reemplaçar el diàleg, no necessitarà justificar-se i aporta al màster un senyal per restaurar l'aventura cap a espais lliures, però segurs. Als tornejos que organitza la botiga GlobinTrader, de tant en tant, s'hi pot veure alguna dona. A Games Workshop, tenda oficial del joc de miniatures Warhammer, segons Sequeira, de cada cent persones, només s'hi poden comptar un parell de dones. A les competicions virtuals d'aquest joc hi ha més presència femenina, però els ambients tòxics encara n'impeixen l'accés presencial. Certes bromes, certs gestos, certs comentaris... L'imperi del patriarcat és gairebé tan ferm com el dels jocs competitius. Però les regles canvien i la seva presència ha d'ampliar i modificar aquesta cultura. Els jocs fan més clares les dinàmiques que el segle XXI pot consolidar o canviar. *Alea iacta est.* ●

LA PRESÈNCIA DE DONES EN AQUEST ENTORN MOLT MASCULINITZAT HA CRESCUT I EXPLICA EN PART EL SEU ÈXIT. LES ACTITUDS MASCLISTES HAN PORTAT A CREAR ALGUN ESPAI NO MIXT

Narrativa ebrenca, entre la diàspora i la mitologia del fang

LA RECOMANACIÓ D'ESTER GALINDO

Podem dir que els darrers anys han estat una època dolça per a la literatura ebrenca. Són diverses les autores que, seguint les petjades de *Primavera, estiu, etcètera* de Marta Rojals (La Magrana, 2011), han traspasat l'àmbit de la narrativa marcada amb el segell "Terres de l'Ebre", per passar a estar presents a les llibreries d'arreu del territori català: Maria Climent, Laia Viñas, Cinta Arasa, Cinta Farnós, Claudia Pallissé... Autores de generacions diferents (algunes força joves, com és el cas de Viñas i Pallisé) que publiquen tant en les editorials que tradicionalment han donat suport i veu a la literatura local del nostre país (Cossetània Edicions i Onada Edicions), com a d'altres de caràcter més generalista (La Magrana, l'Altra, Univers o Columna). Elles estan de moda i nosaltres, que ho celebrem, esperem que ho estiguen per molt de temps.

La majoria dels autors locals, com els de la llarga llista dels qui les han precedit (amb la remarcable excepció dels poetes Gerard Vergés i Zoraida Burgos) viuen i treballen fora del territori ebrenca i formen part del que ells mateixos han anomenat la "diàspora ebrenca". Sempre amb un peu a l'Ebre, el tren i l'autobús són la tercera casa i la prolongació del lloc de treball de molts d'ells. Han reivindicat el territori de maneres diverses i de vegades no exemptes de polèmica, com -darrerament- amb l'ús de les variants dialectals ebrenques. Aquest debat per l'ús literari del llenguatge dialectal no és nou: en el seu dia ja va provocar cert rebombori la proposta poètica de Josep Ramon Roig -alguns dels poemes del qual estan recollits a *Malbé* (Empúries, 1999).

Les previsible conseqüències d'un èxode que fa dècades que dura han estat apaivagades

darrerament pel retorn d'algunes autores, com és el cas de Maria Climent o Cinta Farnós, i l'arribada de nous pobladors d'arreu. Entre els ebrenca d'adopció i de vocació cal esmentar David Martí, Sílvia Mayans o Borja Duñó. L'estada als límits de l'Illa de Buda de Gabi Martínez ha donat com a fruit *Delta*, editat per Seix Barral (2023) i traduït per Maria Climent al català (Ara Llibres, 2023). Llibre de lectura imprescindible per qui vulgui conèixer i entendre l'espai i els seus pobladors més enllà de l'estampa per a estiuejants i forasters.

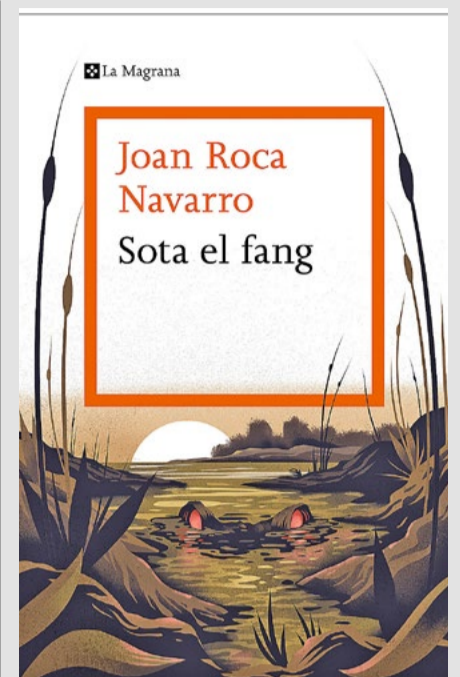
En aquest context sorgeix *Sota el fang* (La Magrana, 2023), la segona novel·la de Joan Roca Navarro, un autor que ja ens va sorprendre amb la seua primera obra (*Melodia d'una absència*, Capital Books, 2018) i que sembla decidit a no deixar-se encasellar. No es pot dir que *Sota el fang* sigui un thriller, ni tampoc una novel·la negra o una obra de literatura fantàstica, però té tots els ingredients d'aquests gèneres i més. A Roca li agrada jugar amb els gèneres i amb el lector.

Tot comença a Deltebre l'any 1970 amb la llegendaria desaparició de tres xiquets, dels quals mai se'n sabrà res més, al paratge anomenat "el Niño perdido". Vint anys més tard, desapareix el pare d'una de les tres criatures i pocs dies després un veí del poble troba les restes d'un braç en una zona de canyissar propera al poble. A partir d'aquí el paisatge insòlit del delta de l'Ebre, la immensitat horitzontal i fragant de senillers i fang esdevindrà l'inquietant escenari en què el protagonista, August Lehmann, s'haurà d'enfrontar als fantasmes del seu passat.

En mans de l'autor, el delta lluminós i fèrtil que descobreix aquest visitant ocasional es converteix en un escenari fosc i inquietant i en l'hàbitat perfecte

per a la corrupció, la venjança política, la cruesa de la guerra, la violència masclista; un món intrigant i salvatge entre la sentor de les soses, els joncs i els canyars.

Llegir Joan Navarro és respirar el delta de l'Ebre i sentir el seu batec, com quan se sent l'olor de la mar o la seua remor en un caragol. L'autor crea un univers fantàstic propi en què el delta de l'Ebre és més protagonista que escenari. Un òrgan viu amb les entranyes de fang habitades per una cosmogonia d'éssers fantàstics, nascuts a partir de les històries que de petit, segurament les tardes de tempesta, li contava la seua iaia; contalles de seginers, de bruixes i de curanderos. Un univers nascut de la dura vida de generacions de la gent de la ribera, d'aïllament, d'explotació i de lluita per domesticar una terra hostil i difícil. Una vida que retrata com ningú Sebastià Juan Arbó, entre d'altres de les seues obres, a *Totes les narracions del Delta* i a *Terres de l'Ebre* (1932), afortunadament recuperades per Proa Edicions.

NARRATIVA
Sota el fang
Joan Roca Navarro
La Magrana, 2023
368 pàgines

La llibreria tortosina La 2 de Viladrich, a l'equip de la qual pertany l'autora, té un compromís important i ferm amb la literatura de les Terres de l'Ebre, des de sempre. Una aposta i una implicació que és visible en l'espai físic que ocupa la nostra narrativa a la llibreria. És una identitat estimada i potenciada amb l'objectiu de ser un referent indiscutible i honest per al territori.

ELS ANYS DE PLOM DE LA CASETA I L'HORTET

TEXT: **ELOI LATORRE**
IL·LUSTRACIÓ: **FERRAN COVES**

L'eclosió de les urbanitzacions dels anys seixanta i setanta, venuda com un símbol de progrés econòmic i social durant el darrer franquisme, lluny de satisfer els ideals d'una forma de vida més harmònica amb l'entorn natural, ha conformat un paisatge urbanístic banalitzador i de gestió molt complicada

NIZACION

torres

La caseta i l'hortet. Aquesta simbiosi, convertida en una frase feta a Catalunya, s'ha associat sempre a la figura de Francesc Macià. Qui fou president de la primerenca Generalitat Republicana (1931-33) la feia servir sovint -sembla ser, perquè no n'hi ha cap evidència documental concreta- en els seus darrers anys de vida com a síntesi d'un cert ideal socialdemòcrata de repartiment de la riquesa, que proporcionés a les classes populars una petita propietat en un entorn natural que els garantís la subsistència i les allunyés de les insalubres condicions de vida de les grans urbs industrialitzades. "La mort del president Macià ha d'haver asserenat l'atmosfera que voltava aquella caseta i aquell hortet que ell, amb tanta de fe i d'amor, volia donar als obrers de Catalunya", escrivia, el 1933, Nicolau Rubió i Tudurí, arquitecte i planificador urbanístic de referència d'aquella primera administració autonòmica.

Fins llavors, durant el primer tram del segle XX -i malgrat l'hegemonia de l'ideari noucentista que proclamava la Catalunya-ciutat i exaltava una forma de vida harmònica amb una natura passada pel sedàs civilitzador- els escassos intents d'aterar-lo sobre el terreny van quedar reservats a l'exclusivitat de les classes benestants. En són mostra les torres d'estiueig enjardinades per a famílies burgeses que s'estenien arreu del pla de Barcelona, o alguns intents de ciutat-jardí planificades segons el model anglès, com les de Terramar, a Sitges (1919), S'Agaró, a Castell d'Aro (1924) o la Florida a Santa Perpètua de Mogoda (1926).

El somni de Macià, però, va tenir un rutilant esclat tres dècades més tard en una conjuntura històrica que de cap manera hagués imaginat i amb un resultat que tampoc hauria beneït. Va ser el boom de les urbanitzacions que va regirar el paisatge humà d'àmplies zones rurals dels Països Catalans, especialment en una corona àmplia al voltant de Barcelona, durant els anys seixanta i setanta, les conseqüències del qual han arribat fins avui.

A CAVALL DEL 600

Però tot això no va sorgir del no-res. A partir del 1959 una nova generació de gurús econòmics del règim franquista (coneguts com a "tecnòcrates") va posar en marxa els anomenats *Plans de desenvolupament econòmic i social* per deixar enrere l'autarquia i l'aïllament dels mercats

internacionals. És l'època coneguda com el *desarrollismo*. Es reactiva la producció industrial pròpia, facilitant l'entrada d'inversions foranes, s'aposta decididament per l'emergent fenomen del turisme i -encara que això òbviament no figurava en els documents oficials- s'obre la porta també a la sortida d'una gran quantitat de mà d'obra a les locomotores europees. Calia revivar també el consum, per fer feliços els nous fabricants. Es tractava de facturar articles de baix cost i a l'abast de les famílies amb menys recursos. Cuines de gas, neveres, els primers televisors i, en general, els nous electrodomèstics elèctrics, prometien *el paradís* de la classe mitjana a les famílies més humils.

L'automòbil privat va ser un element central d'aquest nou imagi-

tres. L'escapada de cap de setmana deixa de ser una quimera. Sorgeix amb força el fenomen conegut, amb la terminologia popular de l'època, com els *domingueros*: corrues de vehicles carregats de gent buscaven alguna pineda no gaire massificada per passar un dia festiu de germanor i descontaminació.

La motorització tingué un altre efecte col·lateral que va ajudar a impulsar el fenomen: l'expansió dels hidrocarburs com a font energètica hegemònica havia anat provocant, al llarg del segle XX, l'ostracisme del carbó vegetal i, de retruc, l'abandó de la gestió forestal. Grans masses boscoses queden sense utilitzar. La carboneria o les pastures de ramats passen a ser oficis per al record o anecdòtics i molts masos també cessa l'activitat. Extenses finques rústiques

A partir dels anys vuitanta, bona part de les casetes adquirides per anar-hi els caps de setmana passen a ser primeres residències, fet que encara va agreujar més la manca de serveis i subministraments bàsics, els deficients traçats viaris o el risc en casos d'incendis forestals

nari. I amb una icona indiscutible: el 600. Fabricat per la factoria SEAT -aleshores de titularitat estatal- des del 1957, a partir d'una llicència de la italiana FIAT, se'n van arribar a produir 790.000 unitats, amb diverses variants i millores, fins al 1973, totes facturades a la planta de l'empresa al polígon de la Zona Franca de Barcelona. El parc automobilístic de l'Estat, que era d'uns 100.000 vehicles als anys cinquanta, es multiplica per deu en una dècada. En els primers temps, la demanda fou tan alta que les llistes d'espera per lliurar les claus s'allargaven uns quants mesos. Era un cotxe de preu assumible, de petit format, però prou resistent per sortir a fer quilòme-

esdevenen un caramel molt llaminer per a uns promotors que, en aquell temps, gràcies a l'esclat del turisme i l'expansió suburbial de les grans ciutats, que ja s'estaven foguejant en les arts especulatives.

Hollywood va acabar de donar l'empenta definitiva. Les pel·lícules projectaven l'*American Way of Life*, presentat com un model de vida plàcid en vastes zones residencials amb torretes envoltades de gespa i piscines als extraradis de les grans conurbacions (un fenomen recuperat per l'exposició *Suburbia*, que s'ha pogut visitar aquests darrers mesos al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona). Tal com s'explicava en aquesta mostra, durant els anys cin-

quanta, en les Fires Internacionals de Mostres de Barcelona, una cita molt popular d'aquell temps, el pavelló dels Estats Units es presentava en cada ocasió sota les formes d'un xalet equipat amb els electrodomèstics més innovadors i atreia la curiositat de milers de visitants.

UN EXÈRCIT DE 'DOMINGUEROS' "Vallirana-Park: gaudiu avui de l'evasió i pagueu en 60 mesos. A només 20 minuts dels problemes (la ciutat)". D'un dia per l'altre, publicitats tan didàctiques com aquesta -és un exemple entre centenars- van infestar tota mena de publicacions, des de *La Vanguardia Española* als butlletins de barri o les revistes del cor, falques radiofòniques i desplegament d'agressius equips comercials de venda a domicili. Aviat bona part de les zones deshabitades dels Països Catalans es van omplir de parcel·les a la cerca de compradores. A diferència del model nord-americà, aquí es comercialitzaven com a segona residència, a causa de les males comunicacions, tot i que l'argumentari per atraure clientela era gairebé sempre el mateix: proximitat a un gran centre urbà i una vida sana en un entorn natural.

Segons un informe del Síndic de Greuges de Catalunya, només en aquest territori van aparèixer en pocs anys unes 2.300 urbanitzacions, amb unes 300.000 parcel·les habitades. La zona de més impacte va ser una corona àmplia al voltant de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, un arc que abasta les actuals comarques del Baix Llobregat, el Garraf, l'Anoia, els dos Vallès i el Maresme. Molts ajuntaments veien com d'un dia a l'altre el seu parc residencial es multiplicava per diverses xifres, amb grans zones de població dispersa o allunyada dels nuclis històrics.

La petja al territori fou immediata. Començant per la mateixa toponímia. Algunes promocions respectaven els noms preexistents de finques, masies o accidents naturals. Però van ser també habituals les apel·lacions més comercials que suggerien bellesa paisatgística (Vista Alegre, a Terrassa, o Vista Mar, a Peníscola), noms que s'anaven mimetitzant, en una mostra col·lectiva d'escassa imaginació. El 1962, el llogarret mariner de Fenals d'Aro (Baix Empordà) es va rendir a l'evidència i va canviar la seva denominació per Platja d'Aro, quan es va omplir de cases per a estiuuejants. També van proliferar les referències a llocs exòtics i sense tradició al territori. A Mont-roig del Camp (el Baix Camp) hi trobem un nucli poblacional de quasi 8.000 habitants encara avui anomenat Miami Platja

(nom de la urbanització que li donà origen, inaugurada el 1957) malgrat els esforços del municipi i de l'Institut d'Estudis Catalans, que recomanen la denominació de Platja de Mont-roig. A la promoció Canadà-Park, a Vallgorguina (al Baix Montseny), potser inspirant-se en la proximitat del massís del Montseny, es van comercialitzar cabanes de fusta dignes de les Muntanyes Rocalloses, algunes encara supervivents. Com aquest, però, l'únic exercici discutible pel que fa al programa estètic i decoratiu.

En algun cas es van intentar evocar formes tradicionals, com a Binibèquer Vell (a Menorca) construïda entre 1964 i 1968 sota les suposades formes d'un poblet de pesca típic de l'illa, però d'una mediterraneïtat tan idealitzada que podria ser intercanviable per qualsevol illot de l'Egeu o la costa de Sicília. Més indigest és l'exemple del Roc de Sant Gaietà (a Roda de Berà, el Tarragonès), inaugurat el 1972, un pastitx d'elements modernistes, andalusins, mudèjars i molts altres estils, com un parc temàtic de les belleses arquitectòniques de la península Ibèrica. Als promotors de Mas Altaba, a Maçanet de la Selva (formada, com Canadà-Park per casetes d'inspiració alpina) no se'ls va acudir millor idea per atraure un públic familiar que omplir les zones enjardinades amb reproduccions escultòriques dels personatges de la sèrie d'animació *Heidi*, que aleshores era tot un èxit televisiu a l'Estat espanyol. I la mateixa estratègia de màrqueting va fer que al complex Mas del Plata (a Cabra del Camp, l'Alt Camp), s'hi erigís el 1978 un colossal Mazingher Z de 10 metres d'alçada encara supervivent, engendre robòtic protagonista d'un altre serial de dibuixos animats molt popular llavors entre el públic infantil.

L'ERA DE LA "URBANALITZACIÓ" En general, però, arquitectònicament, va predominar un racionalisme de supervivència, marcat pel baix cost dels materials i la rapidesa constructiva, amb algun toc de senyorialitat impostada en baranes, porxos o llindes de portes i finestres. També es va imposar un eclecticisme, producte de l'autoconstrucció, ja que en molts casos el que s'adquiria era només un terreny i les noves propietàries s'havien d'espavilar per edificar-hi. Cal tenir en compte, a més, de forma molt freqüent, es venien les finques sense inscripció al registre cadastral, amb reparcel·lacions basades en antics censos privats i sovint ni tan sols es comptava amb una requalificació d'usos i ni la modificació preceptiva dels plans urbanístics. De

fet, el 1979 només una quarta part dels municipis de Catalunya disposaven d'un planejament general. En més d'un cas, el que formalment era un barracó per guardar les eines de l'hort va acabar esdevenint un improvisat habitatge oficiós, en una mena de barraquisme extensiu paradoxal en un temps on encara perviuen bosses d'infrahabitatge a les grans ciutats.

És el que es van conèixer com les "urbanitzacions il·legals", un fenomen que es va anar agreujant, perquè moltes de les societats promotores inicials van acabar fent fallida o fent-se fonedisses i van deixar carrers sense asfaltar o ni tan sols obrir i el que havia de ser un complex de restaurant, supermercat i zona d'esbarjo o piscina quedava abandonat. I ja no parlem dels serveis bàsics, com l'enllumenat, el clavegueram o la recollida de deixalles. El 1978, una portada de la revista *Destino* titulava: "La caseta i l'hortet: el 85 %, il·legals". Van ser uns municipis totalment desbordats i la pressió de les associacions veïnals les que van emprendre la batalla d'una regulació, que encara dura en molts casos. Un catàleg de la Diputació de Barcelona de l'any 2021 remarcava que la meitat de les urbanitzacions construïdes a la província abans del 1981 (335 de 673) tenien "dèficits urbanístics". Tots els problemes derivats d'una implantació marcada per la llei de la selva (l'elevat consum de sòl, una mobilitat insostenible, situacions d'alt risc en cas de propagació d'incendis...) es van incrementar, i molt, quan, a partir dels anys vuitanta, bona part dels habitatges van passar a ser de segona a primera residència, a causa de l'increment dels preus immobiliaris a les ciutats. La població resident es va disparar en molts llocs. La de Canyelles (el Garraf) s'ha multiplicat per deu des del 1981 (de 500 a 5.000 habitants), quatre cinques parts de la qual viu dispersa, lluny del nucli poblacional.

Ben lluny de la utopia de la caseta i l'hortet, la implantació de la població dispersa en el territori s'ha acabat traduint en el que el geògraf Francesc Muñoz -en una tesi doctoral molt influent, del 1989- batejava com un paisatge "urbanal". ●

ADQUIERA SU P...
Desde 3 ptas. palmo y a partir de...
Le invitamos a visitar y compr...
realizadas en NUESTRAS URB...
INFORMES E INVIT...

CANALS...
2 Km. de Tarrasa, 9 de Sabadell, 25 de Barcelona y 10 de Montseny con maravillosas vistas de Tarrasa y Montseny

18 KILOMETROS

600.000 pts.
TURONS...
700.000 pts.

RESIDENCIA
Apertura...

SAPROVECHE

IA generativa, una maquinació extractivista

La producció artificial de continguts mitjançant la informació de bancs de dades, a banda d'una vulneració dels drets d'autoria, és un mecanisme de control devastador que distorsiona la realitat i entumeix el pensament crític

L'aparició de la intel·ligència artificial generativa ens situa davant d'un suposat escenari de múltiples oportunitats i avantatges, però aquest panorama d'entusiasme és només un miratge que desdibuixa el veritable caràcter opressiu i invasor d'aquesta tecnologia. Per mitjà d'un discurs publicitari enganyós, les empreses desenvolupadores la presenten com una solució per a qualsevol mena de problema. Però, a la pràctica, està causant més danys que beneficis en els àmbits on s'està utilitzant. Això desencadena una controvèrsia global al voltant de la legalitat, l'ètica i la seguretat d'aquest nou model de negoci basat en l'extracció i la comercialització de dades allotjades a internet.

El 2022, la indústria creativa va ser la primera a rebre l'impacte d'aquesta tecnologia i la més perjudicada després del llançament dels principals serveis comercials generatius, com Stable Diffusion, Midjourney, Dall-e i ChatGPT, entre d'altres. Anunciada i oferta com una "eina creativa", la realitat és que la IA generativa s'ha desenvolupat per funcionar com un sistema de plagi automatitzat a gran escala. S'afirma que és capaç de crear obres noves i originals, però és només una de les moltes fal·làcies que les empreses tecnològiques utilitzen per vendre els seus productes. Els serveis d'IA generativa només poden reproduir un resultat de treballs existents a les seves bases de dades, no poden crear res des de zero. L'únic que fan

aquests programes és presentar a les usuàries resultats que corresponguin a les indicacions que hagin demanat. Escriure una indicació no converteix ningú en il·lustrador, dissenyador o escriptor. L'aptitud artística es desenvolupa amb el temps i per mitjà de l'experimentació. És un procés, no un resultat instantani.

No hi ha creativitat en una obra generada automàticament per algorismes, perquè aquesta és una capacitat humana que ens permet pensar més enllà dels límits establerts, i ens anima a imaginar i crear obres úniques que aconsegueixen transformar-nos com a individus. L'objectiu de les empreses desenvolupadores no ha estat mai ajudar els artistes, sinó oferir un servei al qual altres empreses podrien acudir i, d'aquesta manera, prescindir dels professionals creatius i afavorir la reducció dels costos laborals i l'augment dels seus beneficis.

La clau d'aquest conflicte rau en la forma en què aquestes companyies extreuen dades per entrenar els seus models generatius. L'empresa StabilityAI va aconseguir des de l'inici de les seves activitats eludir la legislació europea vigent en matèria de Privacitat i Protecció de Dades mitjançant la utilització d'una organització sense ànim de lucre anomenada LAION, amb seu a Alemanya, que va fer un raspatge massiu de dades de tot el contingut d'internet, tot reivindicant "finalitats de recerca". D'aquesta manera, va obtenir l'autorització que li permetria apropiarse d'aproximadament 6.000 milions d'imatges sen-

se sol·licitar el consentiment obligatori de les autories d'aquestes, i després transferir aquest vast conjunt de dades al seu model de negoci generatiu de Stable Diffusion. Aquesta pràctica constitueix una violació de la llei de propietat intel·lectual i de la llei de privacitat i protecció de dades, perquè aquest conjunt de dades no només conté obres amb drets d'autoria, sinó que també inclou informes mèdics, dades biomètriques i altres registres privats i sensibles de milions de persones, a més d'abundant material pornogràfic i CSAM (abús sexual contra infants i adolescents) verificat per l'Observatori d'Internet de la Universitat de Stanford.

Actualment, no existeix cap servei d'IA generativa que sigui ètic o lícit. Tots, sense excepció, vulneren drets fonamentals en basar-se en el mateix conjunt de dades amb què es va formar Stable Diffusion. La manera de procedir d'aquestes grans empreses multimilionàries ha estat, i continua sent, de forma intencionada, perjudicial per a la comunitat artística. Perquè no només no s'ha sol·licitat el consentiment explícit dels autors, sinó que tampoc s'ha plantejat una compensació econòmica per l'exploatació de les seves obres. Sam Altman, director executiu d'OpenAI, va admetre el maig de 2023 que havia infringit els drets d'autoria amb ChatGPT. I no era l'únic. Diverses d'aquestes empreses també van afirmar que, si no infringissin aquests drets, no haurien pogut desenvolupar els seus programes amb la qualitat requerida,

perquè, segons les investigacions, les dades més valuoses s'obtenen a partir d'obres que han estat creades per professionals.

Tal com recollia al mes de juny el diari *The New York Times*, executius, advocats i enginyers de Meta "van debatre la possibilitat de recopilar dades protegides per drets d'autoria a través d'internet. Fins i tot si això implicava enfrontar-se a demandes. La negociació de llicències amb editors, artistes, músics i la indústria del periodisme trigaria massa, segons deien". Declaracions com aquesta no són una demostració d'honestedat i transparència sobtades, sinó que es produeixen com a resultat de les nombroses denúncies públiques interposades per artistes i grans empreses preocupades per la infracció dels drets d'autoria en relació amb les seves marques. Molly Crabapple, reconeguda artista i escriptora nord-americana, que es troba entre els creadors afectats, va resumir aquesta situació en una frase: "Ens enfrontem a un robatori corporatiu massiu d'obres d'art".

El propòsit de les Big Tech, per mitjà de la IA generativa, és despullar els artistes dels seus drets com a autors i privar-los de la possibilitat de desenvolupar la seva professió en condicions de treball dignes. La indústria creativa no necessita aquesta eina perquè "la IA ge-

nerativa no és realment útil”, tal com va afirmar Meredith Whittaker –presidenta de Signal i cofundadora de l’AI Now Institute– a la cimera d’intel·ligència artificial Washington Post Live. L’executiva va ser categòrica en expressar que “Silicon Valley funciona gràcies a les exageracions del capital de risc, i aquest capital risc necessita exagerar per tenir una rendibilitat en la inversió, perquè el que necessita és una oferta pública inicial o una adquisició. Ningú no es fa ric perquè la tecnologia funciona, sinó sempre que la gent cregui que funciona el temps suficient perquè una d’aquestes dues coses els doni diners”. Si entenem la democràcia com un sistema que promou i permet el respecte als drets de les persones, es podria dir que les pràctiques d’aquestes empreses no són democràtiques, sinó més aviat maniobres més pròpies d’un totalitarisme l’única pretensió del qual és sotmetre la població a la seva voluntat monopolitzadora.

Aquesta tecnologia, desproveïda de les seves múltiples disfresses, no és més que un negoci lucratiu basat en un extractivisme voraç de dades que recorda, en certa manera, el colonialisme més ferotge. Perquè, tot i que en aquesta ocasió no s’apodera de territoris físics, sí que s’apodera de l’espai virtual que conté la informació privada de gairebé tota la població mundial. Malbarata recursos naturals perquè els seus centres de dades funcionin de manera òptima, contribuint d’aquesta manera al deteriorament del medi ambient i a l’agreujament del canvi climàtic. S’apropia del valor del treball dels altres sense fer una redistribució justa de la riquesa obtinguda. Indueix la dependència tecnològica per aconseguir qualsevol tasca i l’atròfia de les nostres capacitats cognitives, la qual cosa ens podria portar a experimentar una servitud normalitzada. La IA generativa s’està erigint en un mecanisme de control sobre el pensament crític fins al punt d’haver convençut l’opinió pública que és un símbol inequívoc de progrés, malgrat l’evidència que indica que pot arribar a ser un dels majors generadors d’opressió, devastació i desigualtat del món. ●

TEXT: **NIA SOLER**
IL·LUSTRADORA, PINTORA I ESCRIPTORA,
MEMBRE DEL COL·LECTIU ARTE ES ÈTICA

IL·LUSTRACIÓ: **VANE JULIAN**

Els governs han d'obligar els mitjans de comunicació a informar del seu treball

La resposta a la pregunta plantejada és sí, però només com una mesura més, no l'única, i des d'un enfocament completament diferent sobre el tema, és el que proposem en el nostre llibre *#FakeYou: Fake News i Desinformació* (Raig Verd, 2019). Fa poc ha estat reeditat i actualitzat en anglès amb el títol *An Activist's Guide to Defeating Disinformation: Don't blame the people, don't blame the Internet. Blame the power* (disponible gratuïtament en línia).

Les institucions i la narrativa mainstream que aquestes generen i les retroalimenten tracten dels continguts, s'esquincen les vestidures sobre els continguts. Però aquest no és el camí, per dos motius.

En primer lloc, si pressuposem que les institucions poden decidir sobre els continguts, això afecta la llibertat d'expressió.

En segon lloc, perquè les institucions no haurien de pontificar al respecte, perquè són (la principal) part del problema: els partits polítics i les seves àrees d'influència o els seus mentors són els segons clients de la indústria de la desinformació després dels *influencers*. D'aquí el subtítol del nostre llibre, *Monopolis de la manipulació informativa i retallades de la llibertat d'expressió*.

A més, els plantejaments legislatius actuals es comporten com si les *fake news* fossin un fenomen d'internet. Així, aprofiten també per plantejar controlar-lo.

Amb l'objectiu que la difusió de desinformació no sigui excusa per

a retallades de llibertat d'informació i instal·lar un estat d'excepció en els espais digitals, la nostra proposta consisteix a fer una clara distinció entre, d'una banda, la lliure expressió d'opinions, i per l'altra, el negoci de la informació o la informació institucional. I això val tant *online* com *offline* (si hi ha una pantalla que sí que és perillosa és la de la televisió).

És a dir: l'enfocament ha de ser *follow the money* (seguiu els diners). Sí, perquè la desinformació que té impacte sempre es viralitza perquè té una inversió darrere o un impuls institucional o de partits. I algú hi guanya. La desinformació que té impacte és la propaganda de tota la vida.

Proposem un enfocament proactiu que corregeixi asimetries de poder i empoderi la ciutadania. Per una banda, cal responsabilitzar de l'esforç de verificació aquells que són els seus "grans productors", és a dir, inversors o cobradors (governos, partits polítics, *mass media*, empreses, grans fortunes i plataformes *big tech*) perquè la viralització de la desinformació no els resulti un negoci viable. Només a aquests actors, quan hi hagi diners implicats.

Cal també ampliar les capacitats de vigilància i verificació del conjunt de la ciutadania, per mitjà de protocols d'accés transparent a la informació i a com s'ha construït. Es tracta de fer d'obligat compliment per als grans generadors -els grans inversors en desinformació, siguin públics o privats- la verificació proactiva de la veracitat de la informació. No parlem de veritat; parlem de

l'obligació de demostrar que s'ha fet un esforç de verificació i demostrar com s'ha fet. Això comporta fer aflorar com es crea una informació, cosa que al seu torn permet la verificació a l'abast de tothom. I això implica també saber qui finança l'emissor.

Però qualsevol d'aquestes mesures per separat, sense un canvi d'enfocament, són només pegats que no canvien la narrativa i no corregeixen les asimetries de poder. ●

CORREGIR LES ASIMETRIES
DE PODER I EMPODERAR
LA CIUTADANIA

SIMONA LEVI
FUNDADORA DE LA PLATAFORMA XNET

els mitjans de comunicació seu finançament?

FOMENTAR L'AUTOREGULACIÓ DES DE LES INSTITUCIONS

Ser transparents amb l'audiència és un exercici d'honestedat que hauria de formar part de totes les organitzacions. En el cas del periodisme, que exerceix com a fiscalitzador i garant de la democràcia, és important que correspongui amb els mateixos mecanismes per assegurar un terreny de joc equitatiu.

Des del Col·legi de Periodistes de Catalunya ens hem decantat sempre per l'autoregulació per davant de la intervenció governamental, però també cal reconèixer que s'ha de garantir una aplicació uniforme de les normes. Encara que alguns mitjans ja practiquin la transparència financera, és necessari que tots ho facin.

No obstant això, qualsevol intervenció governamental que pugui afectar la independència dels mitjans de comunicació ha de ser analitzada amb gran cautela. Els periodistes han de poder exercir sense pressions externes ni coaccions, i garantir la llibertat de premsa ha de ser sempre el principal objectiu d'aquestes polítiques.

En el nostre sistema econòmic, social i polític els diners són un instrument central i és evident que poden condicionar certes decisions. El periodisme no n'està exempt. Per això és fonamental que els mitjans informin obertament sobre els seus comptes per revelar possibles conflictes d'interessos i assegurar que les decisions editorials es prenguin de manera independent.

Un pas important en aquesta direcció és la llei europea de llibertat

de mitjans de comunicació, aprovada el mes de març. Entre les mesures destacades i d'aplicació directa que preveu per a tots els estats membres de la Unió Europea, s'exigeix la publicació de la propietat dels mitjans i dels seus mecanismes de finançament, especialment pel que fa a la publicitat institucional.

A casa nostra, el Consell de la Informació de Catalunya (CIC) ja promou aquesta transparència per mitjà del seu segell de qualitat, que assegura que els mitjans compleixen amb el Codi Deontològic dels Periodistes de Catalunya. Considerem que aquest certificat hauria de ser un requisit indispensable per accedir a subvencions públiques, com passava fins fa poc. En aquest sentit, ja ens hem posat a disposició de les institucions per participar, compartir la nostra experiència i debatre sobre la seva possible implementació. Això garantiria que només els mitjans que operen amb transparència, independència i d'acord amb la deontologia rebin suport governamental, protegint així la integritat de la informació que reben els ciutadans.

En un moment de crisi de credibilitat promoguda per la polarització i la desinformació, cal ser més honestos que mai. Els periodistes trebalem diàriament per proporcionar la màxima qualitat d'informació a la ciutadania, amb el màxim rigor i precisió. Per això la transparència mediàtica ha de formar part d'aquest sistema de valors.

Apostem per clarificar l'ecosistema informatiu, i considerem que

eines d'autoregulació, com el segell de qualitat del CIC, són mecanismes efectius i necessaris per assegurar aquesta llibertat i transparència de manera efectiva. ●

JOAN MARIA MORROS

DEGÀ DEL COL·LEGI DE PERIODISTES DE CATALUNYA

EL RELAT DE **LÍDIA FAR BALLESTER**
IL·LUSTRACIÓ: **ESTHER AGUILÀ**

La goteta de pipí

as de fer l'examen de mates i et fan seure per ordre alfabètic i va i el teu cognom és Fernández i el de Lucía és Font i et toca asseure't al seu costat, perquè les maleïdes taules són de dues i estàs tan nerviosa que no pots ni aguantar-te el pipí i se t'escapa una goteta i no pots tornar a casa a canviar-te de bragues fins a les cinc de la vesprada i al migdia la goteta es convertirà en tollet perquè s'ha acabat el paper en el bany, com cada dia, i quan baixes havent dinat a fer gimnàstica i et posen a Lucía davant perquè sostinga els teus peus mentre fas tres sèries de trenta-cinc abdominals i estiga a dos pams del tollet de pipí de les nou del matí que a aquestes hores ja fa olor com el bolquer de l'àvia, et moriràs de vergonya i no voldràs tornar mai a l'insti perquè tu no has fet res, però ho has fotut tot perquè a tu Lucía t'agrada molt i no voldrà besar-te si fas olor de pipí avinagrat, ni acariciar-te i menys posar-te la mà ahí a baix i saps que és just el que més vols en el món, però no pot ser perquè empertes encara que tu eres neta i et dutxes cada matí, però l'olor és una prova irrefutable i estàs estudiant la fenomenologia i la teua pesta és fenomenològica, així que és igual que justifiques els fets i que a més se t'haja escapat la goteta per culpa del seu pare, que qui li mana a Lucía ser filla de Font i a les maleïdes professores posar-nos per ordre alfabètic, del cognom, sí, del cognom, que no serà del nom, perquè et dius Zulema i estaries en l'altra punta de l'aula. ●

Un oci coherent amb l'economia social i solidària

AITOR BLANC

SOCI TREBALLADOR DE LA COOPERATIVA CERVESA CAPFOGUER SCCL

L'estiu és moment de gaudi i esbarjo, de festes populars i, els darrers temps, sobretot de festivals. La mercantilització de l'oci amb la proliferació de grans esdeveniments ha degradat a una segona opció, en molts casos, l'aposta per les trobades populars i autoorganitzades.

Això afecta de ple al teixit associatiu, i té impacte en les comunitats, però a la vegada també ho fa de ple a les petites cooperatives productores i possibles proveïdores d'aquestes cites. La competència és ferotge, perquè tenim al davant empreses certeres gegants que, a cop de talonari -i amb el proveïment d'infraestructura- ho acaparen tot: grans festivals, però també espais autoorganitzats.

Quantes vegades hem anat a -o organitzat- una festa veïnal, so-

cial o, fins i tot, política, de caràcter anticapitalista i hem vist el logotip de grans marques de cervesa com a promotores o proveïdores? Els nostres col·lectius i entitats ens hem plantejat fer un canvi en aquest aspecte?

En aquest cas, estan clars els límits del cooperativisme i l'economia social i solidària (ESS), perquè no dona, encara, una resposta global als esdeveniments socials i culturals, que continuen estant basats en l'auto-gestió a base del consum de begudes, en la majoria dels casos, alcohòliques, amb les contradiccions que això suposa per les entitats que promouen aquests esdeveniments.

En aquest context, algunes cooperatives ens intentem fer un lloc amb un objectiu clar: que els espais populars i autoorganitzats siguin tan

coherents com sigui possible. El repte que fa un temps que plantejem algunes petites productores artesanals i cooperatives és el d'ajudar a tota mena d'organitzadors d'esdeveniments a assolir majors graus de coherència i un major i millor impacte positiu en l'entorn, per cobrir de manera integral la demanda del sector cultural per a esdeveniments i actes a través de productes elaborats sota els criteris de l'ESS.

No es tracta només d'oferir un catàleg que faci créixer el consum de productes amb més valor afegit i càrrega ètica en el seu procés de producció, sinó també d'organitzar la logística, de dotar de la infraestructura necessària i de proporcionar eines perquè les organitzacions siguin més eficients i redueixin el volum de treball que es dedica a l'ac-

tivitat, així com la introducció d'una mirada feminista interseccional que identifiqui les violències que es pateixen en entorns de festa i consum d'alcohol per fer d'aquests uns espais més segurs.

La pregunta és: s'ha d'ajustar el sector cultural al que ofereix avui l'ESS o som els proveïdors qui hem d'ajustar els productes? Està el cooperativisme prou consolidat per adaptar l'oferta a les necessitats reals del sector cultural i de l'associacionisme? El gran repte, que ha de ser forçosament compartit entre el teixit associatiu i l'economia social i solidària és el de traçar estratègies d'intercooperació per poder donar-hi resposta i oferir una alternativa real a les grans corporacions empresarials, siguin certeres o promotores de festivals. ●

L'ESPINA

ANNA PAYÁN

Torturisme *m.*

Pràctica consistent a visitar per gust altres indrets tot causant misèria i molèsties a la població de la destinació.

FEL

SOTA FOCUS

4-15

L'organització de la Copa Amèrica falseja les dades d'audiència i visitants.

Aurora Catà, una infiltrada de Repsol i la banca a les regates.

Sis multimilionaris a tota vela.

SOBIRANIES

16-21

Ruta a l'exili, un exercici de memòria pas a pas.

22-23

Ciència per vendre fum.

24-25

Llibres de text, estudiem bé si són necessaris.

26-27

La càrrega de cures, una malaltia amb nom de dona.

28-29

Jefferson Tenório, novel·lista: "Escric contra les injustícies amb les persones negres al Brasil"

30

D'any de figues, no te'n rigues.

LA CENTRAL

32-33

Tornar a un treball que ens aïlla.

INTERNACIONAL

34-37

Semmama, cultura que pastura als marges de Tunísia.

38-39

La ruta balcànica reobre ferides a Bòsnia i Hercegovina.

L'ENTREVISTA

40-45

Ernest Cañada, investigador del turisme: "Ens cal pensar-nos com a subjectes de les polítiques públiques de lleure, oci i turisme"

IDEARI

46-51

Jocs de taula sense competir.

52

Narrativa ebreca, entre la diàspora i la mitologia del fang.

53-55

Les primeres urbanitzacions: els anys de plom de la caseta i l'hortet.

56-57

IA generativa, una maquinació extractivista.

58-59

A debat: Els governs han d'obligar els mitjans de comunicació a informar del seu finançament?

60-61

Relat: La goteta de pipí.

SOM COOPERATIVA

62

Un oci coherent amb l'economia social i solidària.